

КЕЛЕШЕККЕ - КЕМЕЛ БІЛІММЕН!

БІЛІК

www.psu.kz

ГАЗЕТ 2001 ЖЫЛДЫҢ 2 СӘУІРІНЕН БАСТАП ШЫҒА БАСТАДЫ
С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің газеті

30 қараша
қоян жылы, 2011
№ 11 (133)

КАЗАКСТАН тәуелсіздігіне

жыл

РЕДАКТОР БАҒАНАСЫ

Құдайға шүкір, тәуелсіздікке қол жеткізген жиырма жыл ішінде Қазақстан өзге жұртқа үлгі болатындай мемлекетке айналды. Ішкі-сыртқы саясаты сараланып, безбеге салынып, дұрыс сүрлеуге түсті. Әрине, ешнәрсе оңайшылықпен келген жоқ. Үйде отырып сынай беруге болады. Бірақ осы тәуелсіздік жылдары жүріп өткен жолға үңілер болсақ, зерделей қарасақ, бәрін түсінуге болады.

Біз өзімізді өзге әлемге «қай жерде тұратын ел» деп, жағрапиялық жағынан емес, қауқарымыздың қандай екенін, жүргізіп отырған саясатымыздың дұрыс екенін, ашық қоғам құрып жатқанымызды, халықаралық интеграцияда алатын орнымызды таныттық. Таныды. Аз ғана уақыт ішінде өзімізді өзгелерге мойындаттық.

Бүгінде бас қаламыз аймақтық ғана емес, әлемдік мәселелерді шешетін, пікірлесетін, ақылдасатын ордаға айналды. Кеше Еуропаның қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымына төрағалық етсек, қазір мұсылман жұртын біріктірген Ислам ынтымақтастық ұйымына жетекшілік етуге көштік. Тек басшылық жасап қана қоймай, ұйымдардың жұмысын жандандыру үшін реформалар да жасай білдік. Бұл оңай шаруа емес. Осындай игі бастамалардың алдында қашанда Елбасы жүрді. Президентіміздің «түнде ұйықтамай, күндіз отырмай», елі үшін еткен еңбегі текке кеткен жоқ. Елімізде тұрақтылық, береке-бірлік бар. Өзге жұртпен салыстырғанда тұрмысымыз да тәуір. Жағанда халқына дұрыс жұмыс, астауып бере алмай, жанталасып жатқан мемлекет көп. Құдайға шүкір, Президенттің дұрыс жүргізген саясатының арқасында елдің әл-ауқаты жылдан-жылға оңалып келеді. Бұған тәуба делік.

Егемендігіміздің көк туы көгімізде бейбіт желбіреп, атқан әрбір таңымызда зор бақытқа бөлеген Тәуелсіздік мейрамы құтты болсын!

Қарлығаш ХАШЫМҚЫЗЫ

ТӘУЕЛСІЗДІК ЖЕМІСІ	ТАНЫМАЛ СУРЕТТІҢ ТАРИХЫ	УНИВЕРСИТЕТ ЖАҒАЛЫҚТАРЫ	СТУДЕНЧЕСКАЯ ЖИЗНЬ
2 бет	6 бет	8 бет	11 бет

*Тәуелсіздіктің тар жол тайғақ кешуінен, беттен қазар
желінің есуінен тайсалмауға тиіспіз. (Н. Назарбаев)*

2

ТӘУЕЛСІЗДІК ЖЕМІСІ

Қазақстан тәуелсіздігінің 20 жылдығы – бұл жарқын жетістіктер мен жасампаздықтардың тарихы. Ерікті Қазақстан аз ғана уақытта өз іргесін бекіткен елге айналып, өсіп-өркендеудің даңғыл жолына түсті. Жаңарған Қазақстан – қазақ халқының тарихи отаны. Сондықтан мемлекет тек республикадағы ғана емес, бүкіл әлемдегі қазақ ұлтының мәдениеті мен тілінің сақталуы және дамуы үшін зор жауапкершілікті мойнына алып отыр.

«Тәуелсіздіктің тірегі – ұлттық сана екенін білесіздер. Ал ұлттық сана тарих пен мәдениет арқылы қалыптасады. Осыған орай, елімізде «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы жүзеге асырылуда. Мемлекет тарапынан ұлан-ғайыр қаржы бөлінуде. Бағдарлама бойынша барымызды бағалап, жоғымызды түгендеуде ұлан-ғайыр іс атқарылды. Соның арқасында 100-ге тарта тарихи-мәдени нысан жаңғыртылып, оның 73-інде қалпына келтіру жұмыстары аяқталды. Шетелдерден тарих пен мәдениетімізге қатысты 5 мыңнан астам құнды деректер табылып, көшірмелері елімізге әкелінді. Әлемдік ақыл-ойдың ең озық үлгілері қазақ тіліне аударылып, олар том-том кітап болып жарық

көруде. Бұл құндылықтар келешекте жастардың бойына ұлттық сананы сіңіруге жол ашады. Ұлттық фольклорымыз «Бабалар сөзі» деген атпен 100 томға жинақталып жарық көруде. Сондай-ақ, әр қиырда шашылып жатқан ұлттық музыкалық мұрамыз да жинақталды. Оларға шетел қазақтарының әндері мен күйлері де енгізілді», – деді мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаев биыл Астанада өткен дүние жүзі қазақтарының IV құрылтайында сөйлеген сөзінде.

«Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасының бірінші кезеңінің аясында әлемнің әр шалғайындағы 12 мемлекетте ғылыми-зерттеу экспедициялары жүргізілді. Қазақстанның тарихына, этнографиясына, өнеріне қатысты бұған дейін белгісіз болып келген 5 мыңға жуық қолжазбалар мен баспа материалдарға қол жеткізілді. Ұзын-саны 218 нысаннан тұратын еліміздегі тарих және мәдениет ескерткіштерінің жаңа тізімі жасалып, бекітілді. Аталған бағдарламаның екінші кезеңінде Сирияның астанасы – Дамаскідегі Бейбарыс сұлтанның мавзолейіне жөндеу жұмыстары жүргізілді, сондай-ақ Әл-Фараби тарихи-мәдени орталығының құрылысы одан әрі жалғасты. Бұл – бір. Екіншіден, «Мәдени мұра» ұлттық жобасының шеңберінде жүзеге асырылған іс-шараларды қалың көпшілікке насихаттау мақсатымен Ш. Айманов атындағы «Қазақфильм» киностудиясында еліміздің тарихи орындары мен танымал тұлғалары туралы деректі фильмдер түсірілді. Қазірге дейін «Қорқыт. Күйдің тарихы» және «Көшпенділердің музыкалық мұрасы» атты екі туынды, тарихымыз бен мәдениетіміздің айтулы ескерткіштері жөніндегі 10 деректі фильм толық түсіріліп бітті.

Үшіншіден, Мәдениет министрлігінің мұрындық болуы-

мен «Қазақтың 1000 күйі» және «Қазақтың 1000 әні» атты үлкен жобалар іске асырылды. Өткен жылы Президенттік мәдениет орталығында Мәдениет және ақпарат министрлігі, «Қазақстан халқының рухани даму қоры» АҚ-ның және «Ел» продюсерлік орталығының бірлесіп ұйымдастыруымен «Қазақтың дәстүрлі 1000 күйі» атты домбыра күйлері антологиясының тұсаукесерін өткізді. Аталған антологияны тиісті министрліктің тапсырысымен «Қазақстан халқының рухани даму қоры» АҚ мен «Ел» продюсерлік орталығы жарыққа шығарған. Күй жинаққа Жетісу, Қаратау, Арқа, Сыр, Шығыс және Батыс Қазақстан, Маңғыстау өңірлерінде қалыптасқан күйшілік дәстүр үлгілері толығымен қамтылып, ұлттық дәстүрдің жалғасы іспетті бүгінгі заманғы күйлердің таңдаулы нұсқалары енгізілген. Сондай-ақ, алыс-жақын шетелдердегі қазақтардың ата-жұртқа қайтып оралған күй мұрасы да осы басылым арқылы туған халқымыздың игілігіне айналмақ. Аса құнды мәңгілік мұрамызды әзірлеу барысында ҚХР, Моңғолия, Қырғызстан, Ресейге арнайы экспедиция ұйымдастырылып, музыкалық туындылар көптеп жинастырылған.

Бұл жобаға домбыра, қобыз, сыбызғыға арналған Қазақстанның барлық күй мектептерін танытатын әдемі күйлер біріктірілген. Өрине, қазақ халқының музыкалық мұрасы, әсіресе, күй мұрасы 1000-нан көп. Біреулер мұны 2-3 мың, тіпті 5 мыңға дейін жетуі мүмкін дейді. Әсіресе, осы заманның композиторларын қоссақ... Олай болса, біздің мәдени өміріміздегі ең айтулы оқиға үлкен жобаның басы ғана. «Қазақтың дәстүрлі 1000 күйі» халқымызға мәңгілік сарын сыйлаған, ғажайып күй бұлақтары Төттімбет, Құрманғазы, Қазанғап, Дәлеткерей, Байжігіт, Қожеке, Сүгір, Боғда, Тоқа, Дайрабай, Ықылас күйлерінен бастау алады. Жаңа заман күйшілерінің көшін одан беріде Дина Нұрпейісқызы, Қали Жантілеуов, Аққыз Ахметқызы, Әбікен Хасенұлы, Жаппас Қаламбаев, Төлеген Момбеков, Мағауия Хамзин, Нұрғиса Тілендиев, Уәли Бекенов, Қаршыға Ахмедияров және т.б. жалғап келді. Яғни, дәстүрлі күй мектептерінің қалыптасып, дамуы да белгілі өнер иелерінің есімдерімен тығыз байланысты. Сонымен қатар, өткен жылы қазақ халқының тұңғыш ұлттық антологиясы – «Қазақтың дәстүрлі 1000 әні» атты бірегей

жобаның тұсауы кесілді.

«Мәдени мұра» ұлттық жобасының шеңберінде жарыққа шыққан ғажайып антологияға Қазақ елінің алты қиырындағы (Арқа, Батыс, Маңғыстау, Жетісу, Сыр бойы, Шығыс) және Қытай, Моңғолия, Ресей, Өзбекстанда тұратын қазақтардың арасында саумалдай сақталған тұрмыс-салтымызға негізделген ғұрыптық әндер, авторлары ұмытылып кеткен халық әндері, XIX ғасырдан бері келе жатқан халық композиторларының әндері түгелдей енгізілген. «Қазақтың ғұрыптық өлең-жырларынан бастап, әйгілі халық композиторларының шығармаларын тұтастай қамтыған «Қазақтың дәстүрлі 1000 әні» жобасы біздің ұлттық музыка мәдениетіміздің тарихындағы ерекше оқиға деп бағалаймын! Өрине, қазақтың дәстүрлі әндері мың өнмен шектелмесі анық. Ендеше, жаңа жоба алдағы уақытта да тың туындылармен толығып, бүгінгі ұрпақты халқымыздың баға жетпес мол музыкалық мұрасымен сусындата береді деп сенемін!» – депті осы антологияның жарыққа шығуына орай құттықтау жолдаған мемлекет басшысы.

Аталған жинақта Арқа, Батыс Қазақстан, Маңғыстау, Жетісу, Сыр бойы, Шығыс өңірлерінде дүниеге келіп, сал-серілік дәстүрді берік орнықтырып, қазақ өн өнерінің қанатын кеңге жайған, таңдайына бұлбұл ұя салған ғажайып әншілер жөнінде мағлұмат мол. Мәселен, Арқаның әншілік дәстүрі бірінші түр. Кешегі күні асқақ әндеріміз қазақ даласын дүр сілкіндірген Біржан салдан бастап, Ақан сері, Жаяу Мұса, Үкілі Ыбырай, Балуан Шолақ, Әсет, Абай, Жарылғапберді, Иманжүсіп, Ғазиз, Естай, Мәди сияқты дарабоздар қазақтың әнін өшпес, өлмес деңгейге көтеріп, ұлт руханиятының тарихына өз есімдерін алтын әріппен жазып кетті. Кейінгі ұрпаққа Әміре, Қали, Байғабыл, Игібай, Қосымжан, Жабайлар арқылы жеткен ән-аманатты Жүсіпбек, Жәнібек, Манарбек, Ләззат, Жаңыл, Қайрат сияқты хас таланттар өздерінен кейінгі буынға абыроймен аялап жеткізді. Батыс Қазақстан әншілік мектебінің басында қазақ өн өнерінің хас өкілі, ұлы композитор Мұхит Мералыұлы тұр. Сондай-ақ, антологияға Бала Ораз, Қиса, Аманғали, Ауқат, Сары, Қызыл, Молдабай, Өтеғали, Дәуке, Білек, Ажар және т.б. әнші-композиторлардың үздік шығармалары енген. Күйтаспадағы батыс мектебінің жарқын өкілі

Ғарифолланың шығармашылығының өзі бір төбе. Маңғыстау мектебіне келер болсақ, Досат, Өскенбай, Тұрсын, Әділ, Жылгелді, Тастемір, Шолтаман сияқты дүлдідер мен бұлбұлдар әндерін тыңдап, таңдай қағасыз.

Жетісу мектебіне келсек, бұл өңірде ежелден ерекше дамыған ақындық-жыршылық дәстүр туралы айтпай кету әбестік. Өрбірден кейін халық арасында мейлінше көп айтылатын қара өлеңдер мен халық әндері осы мектептің негізін құрады. Оның белді өкілдері Кенен, Қапез, Пішән, Сәдіқожа, Сауытбек, Дөнеш, Бармақ, Шалтабай, Қарға, Көдек, Қырбай, Әсімхан, Көбейбай, Бұлша, Қымбат және т.б. өнер иелері. Сыр бойының әншілік мектебі «Көкшетау», «Долана» сияқты халық әндерімен басталып, Андағұл, Нартай, Ешнияз сал, Күмісай, Тоғжан, Рүстембек жырау, Әбілдір сынды дара тұлғалардың өлмес туындыларымен көрініс тауыпты. Сондай-ақ, жинақта Алтай, Тарбағатай, Іле қазақтарының дәстүрлі әндері, жарыққа шықпаса да бүгінгі күнге дейін жеткен ескі әндер де топтастырылған.

«Мәдени мұра» ұлттық жобасы мұнымен түгесілмейді. Осы жобаның аясында 400-ден астам жаңа кітаптар басып шығарылып, еліміздің түкпір-түкпіріндегі кітапханаларға таратылуда. Атап айтқанда, жаңа кітаптар «Бабалар сөзі», «Әлемдік әдебиет кітапханасы», «Ежелгі заманнан бүгінге дейінгі қазақ халқының философиялық мұрасы», «Қазақтардың ежелгі әлемі» сияқты сериялармен басылып шығуда. Мұра демекші, 2009 жылы тұңғыш рет 20 партитура мен 20 клавиір (10 опера мен 10 балет) баспадан жарыққа шықты. Олардың қатарында «Махамбет», «Қыз Жібек», «Біржан-Сара», «Құрманғазы», «Абылайхан», «Айсұлу», «Қамар сұлу» опералары, «Ақсақ құлан», «Хиросима», «Қарағөз», «Қалқаман-Мамыр» және тағы басқа балеттер бар. Сонымен қатар, жаңа кітаптардың электрондық нұсқасы алғаш рет басылып шығуда. Атап айтсақ, қазақ тіліндегі «Қазақтың 100 романы» атты жаңа топтамалар мен орыс тіліндегі «Қазақ әдебиетінің кітапханасы» атты 100 томдықты шығару қолға алынып отыр.

Таңатар ТАБЫНҰЛЫ

Ата-бабаларымыз бізге бірліктің, ынтымақтың, тұтастықтың ұлы үлгісін көрсетіп кетті. Қазақстанның арғы-бергі тарихының ең гибратты тағлымы да, міне осында. (Н. Назарбаев)

3

МӘШҢҮР ЖҮСІП ОҚУЫ ЖАС ҒАЛЫМДАРҒА ҮЛКЕН БАСТАМА

Мәшһүр Жүсіп Көпеев – XIX ғасырдың соңы – XX ғасырдың басындағы қазақ халқының ірі ақыны, ғұлама ғалым, ойшыл философ, қоғам қайраткері. Екі ғасыр аясында шығармашылықпен айналысып жүрген, ол – ұлы далада болып жатқан үлкен, тарихи маңызы бар өзгерістерге баға беріп, қоғамдық пікірін қалыптастыру жолында еңбек етті. М.Ж.Көпеевтің келер ұрпаққа қалдырған бай мұрасы тек қана өз жұртының емес, әлемдегі күллі халықтарға үлгі болатыны сөзсіз. Шығармаларында көтерілген мәселелердің сан алуандығы зерттеушілерді таң қалдыруда. Адам жайлы, адам ғұмырының мәні жай-

С.Торайғыров атындағы ПМУ-дың қабырғасында Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 20 жылдығына арналған «VIII Мәшһүр Жүсіп оқулары» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция болып өтті. Данышпан тұлға құрметіне арналған ғылыми конференцияға еліміздің және көршілес мемлекеттердің әр жерінен келген атақты ғалымдар, жас зерттеушілер мен аталмыш білім органдарының студенттері қатысты. Мәселен, пленарлық отырысында Қуандық Пазылұлы Жүсіп, Қасқабасов Сейіт, тағы да басқа еліміздің атақты ғалымдары оқу ордамызға арнайы келіп, баяндама жасады.

ында, ақыл-ой мен сана жөнінде, қазақ халқының тағдыры туралы, қайырымдылық пен жамандық жөнінде тағы да басқа тақырыптарға жазылған философиялық ой-толғаныстары санасының саңлауына тоқып оқыған әрбір адам баласына өмірлік азық. Сонымен қатар, Абайды және оның замандастарын мазалаған сұрақтарды талай рет көтере білді, қоғамының жалқаулығымен озбырлығын сынап, оқу-ағарту ісіндегі көптеген мәселелер жайлы жазылған еңбектерінің берер тәрбиесі мол-ақ.

Ол қазақ поэзиясындағы жазудың жаңа үлгісін дәстүрге айналдырып, дамыту жолында біраз жұмыс жасай білді. Оның шығармашылығы мен жазу мәнерін зерттеумен айналысатын ғалымдар «Көпеев» жазу үлгісінің концепциясын ұсынуда. Мәшекеңнің шығармашылығына терең талдау жасаған ғалымдар оның поэзиясындағы жаңа қырларын ашып, көпшілікке көрсете білді.

Оқу ордамыздың ректоры Ерлан Мұхтарұлы: «Мәшһүр Жүсіп шығармалары негізінде үлкен зерттеу мақалалар жинақтары жарыққа шығады, магистрлық, кандидаттық, докторлық диссертациялар қорғалады. Шығармалары мен зерттеулерін қосқанда 100 том шығуы керек.

Қуанарлық жайт – «VIII Мәшһүр Жүсіп оқулары» алдындағы конференциялар сияқты таза ғылыми-практикалық бағытта өз жұмысын жасаған жоқ, ол – көпшілікке арналған. Биыл ғалым-

дарымен бірге университет студенттері, магистранттары, мектеп мұғалімдері өздерін зерттеу мақалалардың авторы ретінде таныта білді. Бұл - Мәшһүр Жүсіп шығармашылығының халық арасында кең таралуының көрсеткіші болып табылады», – деп сөзін түйіндеді.

Мәшһүр Жүсіп шығармалары тәуелсіздік алғаннан кейін басылып, мектеп бағдарламасына кеңінен енгізіле бастады. Қазақ халқының ұлы ақынның кейбір өлеңдері орыс тілінде көрініс тапты. Туындыларының түпнұсқасы мен аудармасын оқуға зор мүмкіндік туып, мектептердегі оқушылары өзінің алғашқы зерттеулерін жинақ кітаптарынан көруге де мүмкіндік бар. Жас зерттеушілер өзінің алғашқы ғылыми мақалалары секциялық отырыстарда оқып, ғалымдардың пікірін білді.

Мәшһүр Жүсіп шығармашылығына арналған конференция әрбір қатысушысы ұлы ақын туралы білетініне жаңа білімді қоса білді.

Мәшһүр Жүсіп қалдырған бай мұрасын қазақ халқының рухани әлемімен шектелмей, адамзат өмірінде де өзіне лайықты орын алмақ.

Елена ГАРКАВА

АЙМАУЫТОВ ТАҒЫЛЫМЫ

күш пен қайраттарын сарп етті. Ерлердің ел намысын қорғауда істеген ерліктерін ел ұмытпайды, әрқашан да құрметпен естерінде сақтайды, халық қаһармандарының есімдері тарихымыздан тиісті орындарын алады. Еліміз тәуелсіздігін алған таңда, кешегі күнде бұрмаланған тарихын түзеп, ежелден аңсаған ұлт азаттығы жолындағы күресін дұрыс сипаттап, бір жүйеге келтіріп, осы жолда қайрат көрсеткен ерлердің есімдері тарихымызда алтын әріппен жазылса да артық болмас еді. Солардың бірі – Жүсіпбек Аймауытов.

Әдебиеттің әр алуан жанрларында белсенді қызмет ете отырып, Жүсіпбек төңкерістен кейін туған кеңестік әдебиеттің негізін салушылардың алдыңғы легіндегі ірі тұлғамыз. Баршаңызға белгілі ағамыз өз шығармаларында жаңа дәуірдің жаңа сөзін айтуға тырысты. Ескілікті шенеп, жаңаны орнықтыруға қызмет етті. Ол сөз өнерінің шебері ретінде танылды. Жазушы суреткерлігі, стилистігі кезінде жас қаламгерлер үшін зор мектеп болды. Бір кезде «ұлтшылдық» әдебиет өкілі санатында болған Жүсіпбектің өмір жолы өте күрделі. Алайда саналы өмірін революциядан бұрын бастаған жазушы сол кездегі қоғамдық дамудың мешеулігін, қазақ халқының қанау астындағы аянышты өмірін, патша өкіметінің отаршылдық саясатының халықтың ауыр тұрмыс - тіршілігін отаршылардың саяси құқығын тежеп отырғанын

көре білді, сол үшін жазықсыз жапа шекті. Қазақтың бүгінгі – қалтарысы мен қапылысы, шырғалаңы мен ұмтылысы, қайғысы мен қасіреті көп кешегісінің, арманға, мақсатқа жеткізер, мол үмітін арттар ертеңі – бүгінгі күннің жалғасы. Сондықтан ұлттың кешегісін бүгіннен, бүгінін ертеңінен айыру мүмкін емес. Ал, осы біртұтас ұлт өмірінің алтын діңгегі, оның тұлға бойындағы өзегі – оның тарихы.

Жүсіпбек Аймауытов асқан таланты мен таудай талабының арқасында әдебиетіміздің бойына европалық және дүниежүзілік көркем мәдениет ұрығын екті. Өзі де білімді, парасаты қаламгерлердің арасына қосылды. Әсіресе, оның

төгілген тілі, жан жүректің не қилы пернелерін баса білетін психологизмі күні бүгінге дейін таңдай қақтырмай қоймайды.

Қазақ әдебиетін дүниежүзілік аренаға шығарған кейінгі жылдардың табыстарында тың жанрларға жол салып, көркем сөзбен замана жаңалықтарын кестелей білген Аймауытовтың қомақты үлесі бар екеніне ешкім күмәндаған емес.

Жүсіпбек Аймауытов шығармаларындағы туған еліне, халқына деген махаббат бүгінгі ұрпақ жүрегінен орын табады.

Ол Қазақстанның басқа туысқан халықтарымен бірге терезесі тең республикаға айналуын арман етті. Оның кейіпкерлері осы арман же-

тегінде күресті.

Жүсіпбек Аймауытов туғызған тамаша шығармалар – халық мұрасы. Ол мұра рухани қазынамыздан берік орын алады. Келер ұрпақтың поэзия саласындағы болашаққа бастар бағдаршамы болары сөзсіз.

Жүсіпбек Аймауытов көп жыл ұмыт болып, туған халқымен табысқан адам, сондықтан да оның есімі – кейінгі толқын ұрпақ үшін аса қымбат. Бүгінгі өткізіліп жатқан ғылыми конференцияның өзі ірі тұлға алдындағы тағзым деп білуіміз қажет. Ер есімдері ел санасынан өшпей, жадымызда мәңгі сақталуы тиіс. Олардың салып кеткен сара жолдары бүгінгі ұрпаққа үлгі-өнеге.

Қарлығаш ХАШЫМҚЫЗЫ

Қазақ даласы – Ұлы Түркі елінің қара шаңырағы. (Н. Назарбаев)

4

Ұрпақ болашағына алаңсызбын...

жұмыстар жасалып, аталмыш бағдарлама аясында ауқымды жұмыстар жасалды. «Хабар», «Қазақстан», «Ел арна» секілді республикалық телеарналары ұлтымыздың ертеңіне үлгі боларлық сандаған телебағдарламаларын көрермен назарына ұсынып үлгерсе, биылғы жылы «Қазақстан» ұлттық арнасы таза мемлекеттік тілде жұмыс істей бастады. Бұлда тәуелсіздігіміздің болашақ үшін жасап жатқан ұшан теңізсіз қызметі мен тәуелсіздіктің берген ұлы жемісі. Сондай-ақ «Болашақ» бағдарламасы бойынша жастарымыз шет елдерде оқып, сапалы мамандыққа ие болуда.

Елдің, барша қаймана халықтың үрейін тудырып, талай отбасының шаңырағын шайқалтқан Семей полигонының да жабуы осы тәуелсіздігіміздің арқасы емей мемене? Қытай, Ресей, Моңғолияға тағдыр тепкісімен қоныс аударған қаншама қандастарымыз өздерінің тарихи отандарына оралды.

Қазіргі өзім жұмыс істейтін ұжымым туралы айтар болсам, ПМУ-дың С.Бейсенбаев атындағы ғылыми кітапхана қорыосыжылдарішінде 1 млн. 180 мыңға толықтырылды. Оның ішінде 157 мың қазақ тілінде шығарылған кітаптар, мемлекеттік тілде жарық көрген ғылыми жұмыстар кітаптарының саны 56200, ал ұстаздардың еңбектері 60 100 дана құрады. Оқырмандарымыздың саны жылдан-жылға өсіп келеді, қазіргі таңда 14 000 жуық адам құрайды. Биылғы жылы Қазақстан халықтар кітапханасы ашылды, оның ішінде Қазақ елінде тұратын диаспоралардың тілінде шығарылған кітаптары бар.

Ойымды қорытындылай келе айтарым, енді біз 20 жыл ішінде осындай жетістіктерге жетсек, алдағы жылдарында бұданда жоғары жетістіктерге жетуімізге күмәнім жоқ. Ашық аспан аясында ынтымақ болашақ іргесін бірге қалайық, ағайын!

Гүлжан ЖАКАУОВА,
С.Бейсенбаев ат.
Ғылыми кітапхананың
кітапханашысы

Жастарға тегін білім алуға мүмкіндік бергі...

Мен Тәуелсіз Қазақстанда өмір сүріп жатқаным үшін өзімді бақытты сезінем. Тәуелсіздік, ең алдымен, қазақ халқына бақыт әкелді деп санаймын. Өйткені, егеменді ел атанғаннан кейін жоғымызды түгендеп, барымызды байыптауға мүмкіндік туды.

Қазақ халқы өзге де дамыған жұрттармен иық теңестіріп тұр бүгін. Мен өзімнің қазақ болып жаралғанымды, қазақ екенімді мақтан тұтамын. Күнде таңертең оқуыма келе жатқан кезде мені ерекше бір сезім кернейді. Мен тек білім алу үшін ғана емес, Қазақстанның ертеңі баянды болу үшін мықты маман, айтулы журналист болу керектігін түсінем. Тәуелсіздік өзім қатарлы жастарға тегін білім алуға, еркін ойлауға мүмкіндік берді. Тәуелсіздік Қазақстанның жаңа зиялыларын, мықты жас кадрларын қалыптастыруға жол ашты.

Сол себепті, Тәуелсіздік маған өте қымбат.

Қуандық ТАНАБАС,
студент.

ТӘУЕЛСІЗДІК БІЗГЕ НЕ БЕРДІ?

Мен, қазақпын! Азатпын!... Бұл тәуелсіздік алған жылдан Отанына деген ыстық жалыны бар, ғажаптығымызды әлемге айшықтап, азаттығымызды баршаға мойындатқысы келген жанның айтар әнұраны іспеттес. Тәуелсіздік жайында толғанып жатқан ой толғамдар мен жеткен жетістіктеріміздің ұланғайыр екені баршамызға аян. Алайда, оқу ордамыздың оқытушылары, қызметкерлері мен студенттері қалай толғайды. Осы орайда сол жанардың пікірін білмек үшін «Тәуелсіздік бізге не берді» деген сауалды жалпыға бірдей ұсынған едік. Сонымен...

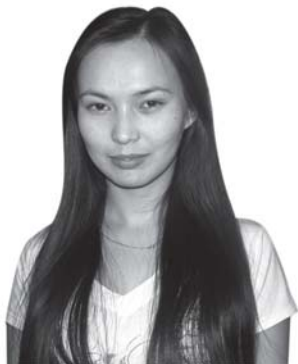
20 жыл ішінде үлкен жұмыстарды атқардық

Тәуелсіздік алғанымызға биыл 20 жыл толып отыр. Еліміздің әр жағында Тәуелсіздік мерекесіне орай үлкен іс-шаралар жоғарғы деңгейде ұйымдастырылуда жоспарланады. Әрине, бұл санның басқасынан өзіндік ерекшелігі де жоқ емес. Адам өмірінде бұндай жас күшінің өркендеуімен, жан-жақты шығармашылықпен, жасампаздықпен, үлкен белестерді бағындыруымен, нағыз өмірге шығуымен байланыстырады. Дәл осылай еліміз алдында шексіз мүмкіндіктер, үлкен өзгерістер, жаңа жолдар тұр.

20 жыл ішінде үлкен жұмыстарды атқардық, мемлекеттілігімізді дамыттық, өнеркәсіп пен білім кешендерін жаңарттық, көрші шет елдермен тығыз қарым-қатынас орнаттық, отбасымызға әлеуметтік қолдау көрсете білдік, азаматтарымызды жұмыспен қамтамасыз еттік, үлкен белестерді бағындырып, дамыған мемлекеттер қатарына қосылдық. Осының бәрі, келешек дамуымыз да, әрине, халқымыздың қолында.

Еліміз гүлдене берсін, халқымыздың еңбегі әрдайым жемісті болсын!

Айдана ЖАКУПОВА,
агр-301 тобының студенті

Өз Отанымның перзенті болуды бұйыртты...

Бірақ біз осы жиырма жылда ғасыр, тіпті бірнеше ғасырға татыр тірлік жасай алдық. Қазақстанды, қазақ елін әлем таныды. Мойындады. Тіпті өзге жұртқа бұйырмаған іргелі ұйымдарға басшылық та жасай білдік. Қазақстан «бейбітшілік аралы» деген атқа да ие болдық. Өйткені жүзден астам осы елде тұрып жатқан ұлыс өкілдері «бір жағадан бас, бір жеңнен қол шығарып», береке-бірлікте өмір сүріп жатыр.

Еліміз жастардың білім алуына да аса үлкен көңіл бөліп келеді. 1993 жылдан бері «Болашақ» халықаралық стипендиясы беріле бастады. 1994-2010 жылдар аралығында бұл стипендияға ие болып, алыс және жақын шетелдерде білім алған жастардың саны 7600-ге жетті. Тәуелсіздік жылдарында мемлекетіміз өзінің болашақ мамандарын даярлауда осындай белестерді бағындыра алды. Қазақ мектептерінің саны көбеюде. Мемлекеттік грант есебінен жылына

33 мыңнан аса жас білім алуда. Ал «Назарбаев университетінің» есігін айқара ашуы – еліміздегі жастардың әлемдік деңгейге сай білім алуына жасалған ең үлкен қамқорлық әрі көмегі деп үлкен мақтанышпен айта саламын.

Бұлар мемлекеттік деңгейде жеткен жетістік деп қарасақ, тәуелсіздіктің ақ таңы маған өзімнің тарихи Отаныма оралып, осында білім алуға, «мен қазақпын» деп шаттануға, ең бастысы елім үшін қызмет жасауға мүмкіндік берді. Жолымды ашты. Мен, Тәуелсіз Отанымда өзімнің кішкентай мемлекетімді басқарып отырған бақытты қазақ ұрпағы ретінде мақтанамын және Абайша айтар болсам тәуелсіз қазақ елінің бір кірпіші болып қалану үшін бар күш-жігерімді салам.

Көк байрағымыз көгімізде мәңгі желбіресін!

Болатбек
ӨТЕЙХАНҰЛЫ,
Қазақстан-германиялық эмбриотрансплантология орталығының кіші ғылыми қызметкері

XXI ғасыр мәдениеттің, ғылым мен ақыл-ой бәсекесінің ғасыры болмақ. (Н. Назарбаев)

5

Туған, өскен, өнген өлкемізді қайда барсақ та Киелі Кереку жері деп таныстыратын сөзге құлағымыздың құрышы қаңған. Иә, біз расында киелі кербез мекеннің ұландарымыз. Олай дейтінім И.Ишан, М.Ж.Көпеев, С.Торайғыров, Ж.Аймауытов, Қ.Сәтбаев осылай тізбектей берсек таңды таңға ұрамыз. Міне, осындай даралар мен даналардың қатарында бүгінгі ұрпақ үлкен мақтанышпен ауыздарына алатын тұлға Әбікен Бектұрұлы Бектұров.

Барша қазақ даласының қиыры мен шығысын мекен еткен қандастарымыз тәуелсіздіктің 20 жылдығын тойлайтын шақта Әбікен Бектұрұлы да желтоқсан айында 110-ға толады. Қос мерекеге орай арнайы желтоқсан айының алғашқы апталарында Ә.Б.Бектұровқа арналған республикалық конференция қара шаңырағымызда өтеді.

Қазақстандағы іргелі ғана емес, бүкіл қолданбалы ғылымдардың ордасы болып құрылған Қазақстан Ғылым Академиясының шаңырағын көтеріскен, уығын қадасқан академик Әбікен Бектұрұлы Бектұров жайлы сөз болғанда, ғалымның көзін көргендер Әбікен атамыздың үш қырын атап көрсетті.

Біріншісі - Қазақстанда химия ғылымының негізін салуға бар күш-қуатын сарп етіп, осы бірігісті құлшына ұйымдастырғаны, болса, екіншісі - химия ғылымы саласындағы жасаған орасан

шеуші, сонан кейін Қызылжар уездік төңкеріс комитетінің жер бөлімі бастығынан басталады. 1935 жылы Орта Азиядағы ғылыми адамдардың ішінде «Қышқылдардың екі қосылыспайтын фазалар арасындағы бөлінісу коэффициентіне температура мен күшті электролиттердің әсері» деген тақырыпта тұңғыш рет диссертация қорғап, химия ғылымдарының кандидаты аталғанына ие болды. Оның алғашқы ғылыми еңбектерін белгілі совет ғалымдары жақсы бағалаған еді. Ал 1934 жылдан бастап ол жалпы және бейорганикалық химия кафедрасының тұңғыш меңгерушісі, әрі алғаш ашылған химия факультетінің тұңғыш деканы қызметін қатар атқарады. Университеттегі алғашқы күндерінен бастап жиырма бес жыл бойы үздіксіз педагогикалық қызметпен айналысып, жалпы және бейорганикалық химия пәндері бойынша лекциялар курсын, бейорганикалық қосылыстарды физико-химиялық әдістермен зерттеудің, заттардың құрылысы туралы арнаулы курсын оқиды. Оның лекциялары әрқашан да терең мағыналы, тартымды және әсерлі болған.

Соғыстың ауыр жылдарында (1941-1945 ж.ж.) қышқылдардың негізгі бөлігін қорғаныс өнеркәсібінде пайдалануға байланысты, Ә.Бектұров СССР Ғылым Академиясы Қазақ филиалының тапсырмасы бойынша тыңайтқыштарды қышқыл-

ҒЫЛЫМИ ДАМУЫНДАҒЫ ІРІ БЕЛЕС

Академик Қазақ мемлекеттік университеті химия факультетінің бірінші деканы, республикада химиядан білім берудің ізашарларының бірі, химия ғылымдары институтын құрушы және оның бірінші басшысы, сондай-ақ республиканың бірінші академигі Қаныш Сәтбаевпен бірге Қазақ КСР Ғылым академиясын ұйымдастырушылардың бірі болды. Ғалымның негізгі ғылыми еңбектері минералды тыңайтқыштар өндіру мен минерал тұздарды өңдеудің химиясына және технологиясына арналған. Бектұров фосфатты шикізаттарды өңдеудің қышқылдық, термиялық, сондай-ақ, фторсызданған мал азықтық фосфат өндірудің циклондық әдістерін тауып енгізген ғалым Қаратау фосфоритінен минералды тыңайтқыштар өндіру әдістерін жүйеледі. Академиктің 400-ден астам ғылыми еңбегі, оның ішінде 3 монографиясы жарық көрген және 30-дан астам өнертабысы бар. Оның жетекшілігімен 40-тан астам ғылым кандидаты және көптеген докторы диссертация қорғады. 1986 жылдан бастап дәстүрлі Бектұров оқулары өтіп тұрады. 2001 жылы ұлы ғалымның туғанына 100 жыл толуына орай «Ә.Бектұров аса көрнекті ғалым, Қазақстанда химия ғылымының және білімінің негізін қалаушы» атты

Қазақ ССР-ы Ғылым Академиясының академигі, ғылымға еңбегі сіңген қайраткер, Қазақстанда химия ғылымдарын ұйымдастырушысы, жалпы және бейорганикалық химия, фосфор және оның қосылыстарының химиясы мен технологиясы саласындағы атақты ғалым.

ҒАЛЫМНЫҢ ХАТЫ ӨЛМЕЙДІ

Біздің қазақ қашанда жат қолына жалтақтап үйреніп қалған. Олай дейтінім өз құндылығымыздың қадіріне жетпей тұрып, өзгені ұлықтаймыз, сол сияқты өз арыстарымыз бен ғалымдарымыздың айтқаны мен ашқан жаңалықтарына емес тағы да жатқа жүгінеміз. Осындай жат еліктеулерден жанымызды алашақтатып, санамызға өз ұлықтарымызды сіңіріп, келер ұрпаққа зор мақтанышпен ұлықтау бізге міндет.

зор ғылыми еңбектері. Ал үшіншісі - химия жолында жұмыс істеп, тер төгуде қажымайтын, тауы шағылып мұқалмайтын мамандар дайындаудағы ұстаздық қызметі, педагогтық ісі - ғалымның өзіндік дара тұлғасын аша түседі.

Тарих қатпарына көз салсақ өткен ғасырдың құрдасы Әбікен Бектұрұлы қоғамдық құрылыс өзгеруінің, саяси дауылдардың, екі бірдей дүние жүзі соғысының, көмпескелеу мен ұжымдастыру кезеңінің, аштық тауқыметінің куәсі. «Осындай зұлмат дәуірдің талай қиындықтарын басынан кешіре отырып, ғалым бүкіл тұрмыс-тіршілігінде, өмір жолында адалдықты мұрат тұтқан. Өзгені түсінуге деген ықыласын, басқаға көмектесуге деген құлшынысын, білімге деген құштарлығын өмір бойы сақтай білген. Сондықтан да болар, сырт сипаты қатал көрінетін Әбікен Бектұрұлы жомарттық пен жайсаңдықтың жолдасқа деген ілтипаттылықтың, адамға деген ізгі ниеттіліктің ордасы болатын», — дейді көз көргендер.

ҒЫЛЫМҒА БАСТАР ҰЛЫ ЖОЛ

Ғалымның алғашқы еңбек жолы 1917 жылдан жер өл-

сыз әдістермен алу жұмыстарымен шұғылданады. Бұл зерттеулер 1945 жылы Москвада Бүкілодақтық минералды шикізат ғылыми зерттеу институтында қорғалған «Қаратау фосфориттерінен алынған термофосфаттардың химиясы мен технологиясын зерттеу» атты Ә.Бектұровтың докторлық диссертациясына, сонымен қатар 1947 жылы жарық көрген «Термофосфаттардың химиясы мен химиялық технологиясын зерттеу» монографиясына кірді.

Әбікен Бектұрұлының ғылыми білім өрісі өте кең. Оның қалыптасуы мен дамуы арқылы Қазақстанда бейорганикалық химияның өркендеу тарихын анықтауға болады. Біріншіден, 1936 жылы Қазақстанның оңтүстігінде Қаратау қоймасында өте сирек кездесетін фосфориттер кенінің ашылуына байланысты басталған жұмыстар. Екіншіден, Қаратау фосфориттерінің маңызының бірден-бір артуына оған фосфор тыңайтқыштарына мұқтаждығы зор аудандардың тікелей жақындықта болуы себепші. Осы жұмыстар Ә.Бектұров ұйымдастырған ғылыми бағыттың бастамасы болып саналады.

халықаралық ғылыми симпозиум өтті. 1991 жылы Химия ғылымдары институтына, Павлодар қаласының орталық көшелерінің біріне ғалымның есімі берілді. 2008 жылы Павлодар облысының Баянауыл ауылында ескерткіші ашылды. «Ленин», «Қазан төңкерісі», «Құрмет белгісі» ордендерімен, медальдармен, Құрмет грамоталарымен марапатталған.

Ә.Бектұровтың ғылыми бағытының дамуындағы аса бір ірі белес шикізат өңдеудің термиялық және қышқылдың әдістерін бір-бірімен ұштастыратын, құрамында концентрациясы жоғары фосфор бар топырақта ретроградацияға аз ұшырайтын, полимерлік фосфаттардың химиясы мен технологиясы саласындағы теориялық зерттеулері. Жаңа қышқылдық - термиялық технология фосфат рудалары мен сұйытылған фосфор қышқылының кез келген түрлерін қолдануға мүмкіндік беріп, шикізатты фторсыздандыру дәрежесін арттырады. Бұл барлық жағынан да, оның ішінде қоршаған ортаны сақтауда, аса маңызды мәселе.

Жоғарыда айтылған ғылыми жұмыстардың қорытындысы Жамбыл суперфосфат, Жаңа-Жамбыл фосфор заводтары, Жамбылдың «Химпром», «Куйбышев фосфор» және «Фосфор» Шымкент өндірістік бірлестіктеріндегі жаңа цехтарды жобалап өндіріске енгізуге негіз болған еді. Академик А.Б.Бектұровтың жаңа зерттеу бағыттары ультратермофосфаттардың химиясы саласында дамыды, оның пайда болу химизмі, құрылысы,

қасиеттері және күрделі фосфор тыңайтқыштарының технологиясында қолдану мүмкіншіліктері анықталды.

Сонымен қатар, Ә.Б.Бектұров бораттар, силикаттар және сульфаттар химиясына да тиісті көңіл бөлген болатын. Ғалымның бастауымен болашағы зор аралас қосындылардың - силикофосфаттар, сульфатфосфаттар, боратфосфаттар химиясы жөнінде болашағы зор зерттеу жұмыстарын жүргізу кең түрде жүзеге асырыла бастады. Бұл жұмыстардан көптеген жаңа нәтижелер күтіліп отыр және олардың тәжірибелік мүмкіндіктері мол.

Академик Ә. Бектұров бес монографияның авторы, оның көптеген өнертапқыштық жұмыстары, жалпы ғылыми жұмысының көлемі 500-ден асады. Қазақ ССР Ғылым академиясының Химия ғылымдары институтының тұңғыш директоры бола тұрып, ол осы институттың еліміздің басқа да ғылыми-зерттеу мекемелері арасында құрметті орынға ие болуы үшін көптеген жұмыстар тындырды. Бұның айғағы - институттың Еңбек Қызыл Ту орденімен наградталуы.

Профессор Ә.Бектұров жоғары білімді жас химик кадрлар дайындау жұмысына өте көп еңбек сіңірді. Қазақтың Мемлекеттік университетінде 20 жылдан астам оқытушылық қызметте болып, ол өзінің негізгі мамандығы бейорганикалық химия бойынша 400-ден астам маман дайындап шығарды. Оның лекциясын тыңдаған ҚазМУ-дың химия факультетінің сан мыңдаған түлектері қазір

еліміздің түпкір-түпкірінде жұмыс істейді. Ә.Бектұровтың жетекшілігімен қырықтан астам кандидаттың, екі докторлық диссертациялар қорғалды. Әбікен Бектұрұлының өміртанудағы ғылыми деңгейінің өрлеген үстіне өрлей беруі оның ең алдымен өзіне және айналасындағыларға қатаң талап қоя білуімен шектеледі. Ғалымның еңбегін еліміз лайықты бағалады. Ол «Ленин», «Құрмет Белгісі» ордендерімен және көптеген медальдармен, сонымен қатар, Қазақ ССР Жоғарғы Советінің, СССР және Қазақ ССР Ғылым академиясы Президиумдарының Құрмет грамоталарымен марапатталды. Оған «Қазақ ССР-нің еңбек сіңірген ғылым қайраткері» деген атақ берілді. Ғалым Ә.Бектұровтың өмірбаяндық деректері бірнеше жолға сыйғанымен, оның қазақ ғылымына қосқан үлесі, ұйымдастырушылық және қоғамдық қызметі, ұстаздың ұлағат істері жайлы мәлімет - деректер қаншама ғылыми томдарға жүк болары ақиқат.

АҚШ-та шыққан «Өлемдік ғылымдағы тұлғалар» (1700-1968 ж.ж., Чикаго, «Маркиз» баспасы) анықтамасына Ә.Б. Бектұровтың енуі, оның дүние жүзіне танымал ғалым екендігінің айғағы.

Қазақстанда химия ғылымдарының негізін салушы Ә.Б. Бектұровтың атын Білім және Ғылым министрлігінің химия ғылымдары институтына беруі елімізге ғалымның еңбегінің әрқашан есте сақталатынын жарқын үлгісі болады.

Қарлығаш ХАШЫМҚЫЗЫ

Қазақты еш уақытта сырттан жау алған емес, ала алған емес, қазақ әлсіресе – алауыздықтан әлсіреген, күшейсе – бірліктен күшейген.
(Н. Назарбаев)

6

ТАНЫМАЛ СУРЕТТІҢ ТАРИХЫ

Тәуелсіздік дегенде бәріміздің есімізге әуелі Желтоқсаншы жастардың ерлігі мен ұлтына деген ұлы махаббаты оралады. Желтоқсан көтерілісіне қатысты әңгімелер, мақалалар, бейнесюжеттерде үнемі беріліп жүретін фотосуреттердің ішінде көпшілікке жақсы таныс бір бейне бар. Екі солдат жас жігіттің қос қолын артына қайырып, бұйра шашынан қапсыра уыстап, желкелеп әкетіп барады... Аталмаш сурет газет-журналдарда көп жарық көрді, телеэкрандардан талай көрсетілді. «Бұл жігіт кім болды екен?» деген сұрақ санаға сан рет оралды. Сөйтсек, суреттегі желтоқсаншы азамат 1988 жылға дейін өңіріміздегі Ж.Аймауытов атындағы қазақ музыкалық-драма театрының өртісі болған, қазіргі таңда Астанадағы Қалибек Қуанышбаев атындағы қазақ музыкалық-драма театрының өртісі Мейрам Қайсанов екен.

Кешегі желтоқсаншы, бүгінгі танымал өртіс Мейрам Ибекұлының желтоқсан оқиғасы жайында қысқаша айтқан әңгімесін оқырманға ұсынып отырмыз.

ШӘМШІНІҢ ӘНІ ШЕРУДІ ЕКПІНДЕТІП ЖІБЕРДІ

1986 жылдың 16 желтоқсаны болатын. Сол күні жатақханаға кешеуілдеп оралдым. Келсем, бірге тұратын жолдастарым Бақтыбек Құрманғожаев, Құрманғазы Айтмұрзаев, Сағындық Жұмаділовтер отыр екен. Бұлар менен бір-екі көйлекті бұрын тоздырған сақажігіттер. Өзара бірдеңелерді талқылап жатқанға ұқсайды. Көп мән бере қойған жоқпын. Аз-дан кейін бөлмеге Мұхтар Қапалбаев кіріп келді. Өңі абыржулы. «Студенттер жиналып, көшеге шығып жатыр», – деді аптығып. Бір ауыз сөздің өзі біраз сырды аңғартқандай. Біз де дайындалдық. Көркемсурет-кескіндеме факультетінің жігіттері дереу лозунгтер даярлап шығарды. «**Әр елдің өз көсемі болу керек**» деп, жазып та қойдық. Сол кезде бізде қызбалық пен құмарту басым еді. Қорқыныш та жоқ емес. Сөйтіп, ынтығу мен үрей арасында көз іліндіріп алдық. Кім білген, осындай тәтті ұйқының көпке дейін арман болып қалатынын...

Таңғы сағат алты-жетілер шамасы. Бір топ студент жатақхана маңына жиналадық. Жолай ҚазМУ, Медицина университеттерін аралап, ілесем деушілерді қосып алып, қаланың орталық алаңына қарай беттедік.

Желтоқсанның қақаған аязына қарамастан алаңда адамдар лық толы екен. Дені жастар. Ештеңеден тартынар емес. Намысқа қызып алған. «**Өз елімізде өз ұлтымыздың азаматы басшы болсын!**», «**Әр ұлттың өз көсемі болсын!**» деп айқайға басып тұрмыз. Бір кезде жастар Шәмшінің «Менің Қазақстаным» әнін шырқай жөнелді. Асқақ ән жастардың рухын көтеріп, намысын қайрай түскен тәрізді, шеру екпіндеп кетті. Бірақ бейбіт. Жастар қанша ұрандатып шуласа да, тәртіп бұзған жоқ.

ӘСКЕРИЛЕР АЛАҢҒА БАСЫП КІРДІ

Шерушілер бір орында толқып тұрмай, шеруді жалғастырып, қаланы аралауға кірісті. Абай көшесін бойлай отырып, Достыққа қарай өттік. Достық көшесінен төмен қарай жылжыдық. Адамдар әр жақтан бізге қосылып жатты. ҚазПИ-ге келдік. Әскери адамдар есікті жауып ұстап тұр екен. Оларды қақ жарып өтіп, іштегілердің шығуына жәрдемдестік. Сыртқа шыққандар бізге қосылды. Жұбымызды жазбай, Мақатаев көшесінде орналасқан Қыздар педагогикалық университеттің жатақханасына да келіп жеттік. Жатақхананың есіктерін шегелеп тастапты. Сыртынан әскери адамдар қоршап алған. Бұзып-жарып тағы да басып кірдік. Қайтадан қазіргі Байтұрсынов көшесімен жоғары өрледік. Алаңға беттедік. Ондағы адам-

ның көптігі көз сүріндіреді. Қалың нөпірдің ішіне кірдік те кеттік.

Жүрегі «қазақ» деп соққан қайран жастар дәл сол кезде алдағы күндерінің зобалаңға айналарын, сондай бір сұмдықтың болып жатқанынан бейхабар еді. Біз көше-көшені аралап, айғайлап жүргенде әр жерде әскерилер отырған УАЗик машиналар тұрды. Бірақ албырт жастар оған мән бере қойған жоқ. Сөйтсек, бар пәле осы көліктерде екен. Машина терезелерінің ар жағынан шеруге қатысушыларды суретке, бейнетаспаға жазып арнайы адамдар отырыпты.

Түс ауа сап түзеген әскерилер алаңға жиналған жастарды тықсыра бастады. Әскерилердің қолында сапер күрегі бар... Оған қарап тұрған біз жоқ. Бейтаныс біреу келіп, мені мойнына мінгізіп алды. Қолымда ұран жазылған лозунгтің бір шеті. Лозунгтің екінші шетін менен бір курс жоғары оқитын Жеңіс деген жігіт ұстады. Ол да біреудің мойнына мініп алған. Кейін осы жігіт 2,5 жылға сотталып кетті.

Ашынған жұрт тарқар емес. «Қонаев қайда кетті, өз еркімен кетті ме? Шақырыңдар. Өз аузынан естіік» деп айғайлаған дауыстан құлақ тұнады. Бірақ қарсы жақтан еш жауап жоқ. Біз мінбеге жақындап, баспалдақпен жоғары өрледік. Сол кезде байқадық, ақ үй жақтан самсаған әскерлер алаңды бетке алып келе жатыр екен. Мұздай қаруланыпты. Олар қолында ешбір қаруы жоқ жандарға шабуыл жасайды деп өсте ойламаппыз. Біз есімізді жиып үлгергенше қарсы жақтан «Ала!» деген қатқыл бұйрық естіліп, әлгілер бізге лап берді. Қиан-кескі ұрыс басталды да кетті. Алаң у-шу. Қып-қызыл қанға боялған. Жан ұшырған шыңғырыс. Қаңсырап жатқан адамдарды әскерилер одан сайын мерткітіріп, алаңның сыртына қарай сүйреп әкетіп жатты. Әскери отряд бет қаратсын ба? Өп-сәтте алаң соққыдан есеңгіреген, ағыл-тегіл қанға боялған адамдарға лық толды.

СУРЕТ ТҮСІРІЛГЕН СӘТ

Менің де қалім шамалы еді. Екі бүйірден тиген соққы есімді тандырды. Ауыр тепкіден талып қалыппын. Қанша жатқанымды білмеймін. Есімді жисам, әлдекімдер шашымнан тартып, сүйрелеп барады. Алдымдағы шақырайған жап-жарық бірнәрсе көз аштырмайды. Ол бейнекамера екен, қолға түскен мені түсіріп жүрген түрі. Мына сіздердің қолдарыңыздағы сурет осы оқиғаның қалт еткен бір сәті.

Содан бәрімізді бір машинаға тиеп, алып кетті. Қайда екендігін ешкім білмейді. Әйтеуір, бір жерге келіп тоқтадық. Іші дым тартқан, иісі қолқаны қабатын тар бөлмеге әкеп қамап қойды. Кешікпей бір-бірден тергеуге шақырды. Менің де кезегім келді. Жау түсіргендей қаһарлы айдауыл мені алдына салып айда келеді. Ұзын дәліз бітіп бермейді. Жан-жағымнан жылаған қыздардың дауысы, қайсыбір жандардың ыңырсып-қиналғаны темір есіктердің қараңғы түбінен талып естіледі.

Жүрегім еріксіз егіліп келеді. Біз неге жазықты болдық? Бар кінәміз – өз елімізді өз ұлтымыздан шыққан адам басқарсын, деп, бейбіт шеруге шыққанымыз ба? Санамда санқилы сұрақтар. Дәлізді бойлап жүріп келемін. Темірмен торланған көне есіктің ар жағынан Шәмшінің «Менің Қазақстаным» әні естілді. Кенет жүрегіме қуат құйылғандай болды. Осындай қайсар азаматтары қазағыма деген мақтаныш сезімі оянды. Қайраттана түстім. Қандай қиындық көрсем де мойымауға бел будым.

АРАШАҒА ТҮСКЕН «АНЫҚТАМА»

Содан ұзақсонар тергеу басталды. Алғашқы күні: «Аты-жөнің кім? Мекен-жайың қайда? Қайда тұрасың? Алаңдағы оқиғаға қатысың бар ма? Сол кезде қайда болдың?» деген, әдеттегі сұрақтың астына алды. Уақыт өткен сайын теугеушілер ауыса берді. Мені бір емес, бірнеше тергеуші тергеді. Солардың ішінде Аққозев деген фамилия ғана есімде қалыпты.

Тергеу осылай жалғаса бергенде сөзсіз сотталатын едім. Бірақ кездойсоқ жағдай мені құтқарып қалды. Жатақханада бірге тұратын жігіттер бірігіп, менің атыма телевизор жалға алған еді. «Телевизор жалдаған» мекеме менің паспортымды алып қалып: «институты-

на барып анықтама қағаз әкел де паспорттыңды ал» деп, қояа берген-тін. Сол анықтаманы алып, қалтама салып қойғам. Екі ортада «байтап түгілі, бас қайғы» болып кетіп, телевизор жайында қалған.

Сол «анықтама» қалтамада жүр екен. Содан камерада бірге отырған жігіттер жоспар құрдық: «Бәріміз сотталғанша ебін тауып құтылуды ойлайық. Мейрам сен мына «анықтаманы» көрсетіп, шеруге ешқандай қатысым жоқ, телевизор алуға кетіп бара жатқам» деп, тергеушіге жауап бер, деді. Келесі күні тергеу басталғанда: «Менің шеруге ешқандай қатысым жоқ. Өз жайымда анықтама қағаз өткізуге бара жатқанмын. Алаңда жиналған адамдарды көріп, «не болып жатыр» деген қызығушылықпен барып, қолға түстім», – деуден бір танбадым.

Тергеушілердің ішіндегі бір қазақ менің айтқанымды тыңдап алды да: «Балам, бұл өтірігің ұйқасты екен, осы сөзіңнен танба» – дегені. Ақыры, өтірігім сәтті шығып, қамаудан босадым. Қақпадан шыққан соң де-нем тітіркеніп кетті. Аяғымды ілбіп басып, жатақханаға өрең жеттім.

АҒАМНЫҢ АРҚАСЫНДА АМАН ҚАЛДЫМ

Осымен тергеу бітті, құтылған шығармын, деп жүргенімде, 1986 жылдың соңғы 31 желтоқсан күні мені қайыра тергеуге шақырған «повестка» келді. Екінші рет тергеу жаңадан басталды. Баяғы бір сарынды сұрақтар. Тергеуші қайталаудан жалықпайды, мен өтірік айтудан танбаймын. Ақыры айта-айта өз өтірігіме өзім сенетін болдым.

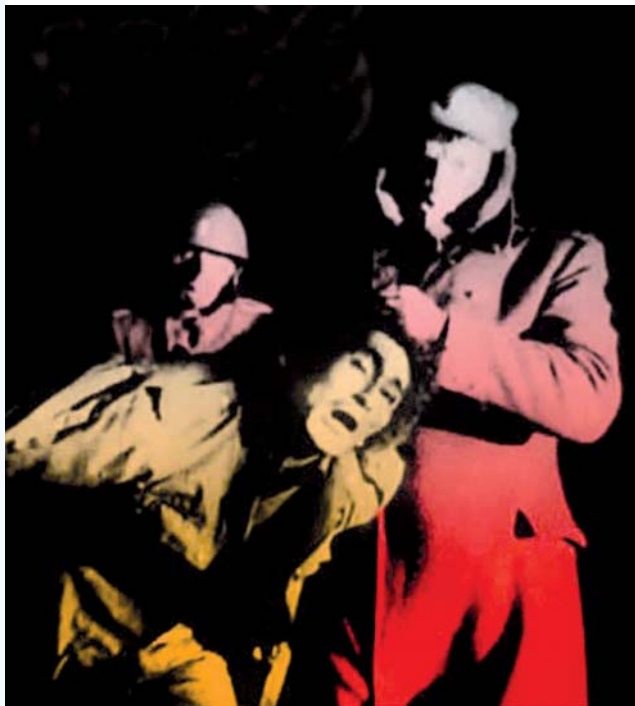
Ақыры, өтірігім әшкереленді. Шеру кезінде түсірілген бейнетаспаларды тергеушілер сүзіп қарап шыққан екен, бір жігіттің мойнына мініп алған қолымда жалынды ұран, айғайды салып мен жүрмін. Не істеймін? Бұлтартпас дәлел. Мойындаудан басқа амал жоқ.

Тергеу жүріп жатқан қиын күндердің бірі еді. Әдеттегідей тергеушінің қойған сұрақтарына жауап беріп, кінәмды мойындап отырғам. Сырттан сыптығырлау келген қазақ жігіті кіріп келді. Ол да тергеуші екен. Маған жақсылап тұрып қарап алды да: «Осы сен Қайраттың інісі емессің бе?» – деді. «Иә, Қайраттың інісімін, ол – менің ағам» – дедім. Тергеуші маған ұзақ қарап алды да: «шыға тұр» деп, шығарып жіберді. Өзі мені тергеп отырған тергеушімен оңаша қалды. Сөйтіп ойда-жоқта ағамның тергеуші досының көмегі тиіп, аман қалдым.

Бәрі-бір ұран көтеріп, ұрысқа шыққаным ізсіз қалмады. Оқудан шығарып жіберді. Артынан институттағы Рабиға Қаныбаева, Асылбек Ықсанов сынды шарапаты мол жайсаң ұстаздарымның арқасында оқуға қайта қабылданып, аман-есен бітіріп шықтым. Алғашқы еңбек жолымды марқұм Әкпарәлі Әйтібәев құрған жастар театрынан бастап, одан кейін Павлодар қаласында ашылған Ж.Аймауытов атындағы қазақ музыкалық-драма театрында жалғастырдым. 1998 жылы Астанаға ат басын бұрдым. Елорданың рухани өміріне бір кісідей атсалысып жүрген жайымыз бар.

Р.С. Бүгінгі бейбіт те тәуелсіз Отанымыздың кез-келген тұлғасы зор мақтанышпен шырқайтын «Менің Қазақстаным» әні тек бүгінгі бейбіт елдің ұландарын ғана емес, кешегі желтоқсаншы қырандарымызға да күш қайрат беруі, сол әнмен жігерленуі бұл жай ғана кездейсоқтық емес...

Қарлығаш ХАШЫМҚЫЗЫ

Бүгінгі біздің тәуелсіздігіміздің қайнар көзі қазақ халқының сан ғасырлар бойғы күресінде, азаттыққа ұмтылған қайсарлығында жатыр. (Н. Назарбаев)

ЭТНОСАРАЛЫҚ НЕКЕ: ұлт келісіміне апаратын жол әлде өз ұлтынан безу?

этносаралық неке құрған қазақ әйелдері мен ер адамдарының санында айырмашылық үлкен емес. Бұл көрсеткіш қала мен ауыл үшін бірдей болып келеді. Қазіргі таңда этносаралық отбасын құрған қазақ әйелдерінің саны ер адамдарынан асып түседі деп болжауға болады-мыс».

Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі 2011 жылы Астана қаласында шығарылған «Қазақстанның демографиялық жылнамалығында» 2010 жылы 146443 неке қиылды; олардың ішінде 25669 этносаралық неке құрайтыны баяндалған. Басқа сөзбен айтқанда, әрбір алтыншы қиылған неке этносаралық болып келеді. Бұл сандар этносаралық неке санының жылдан-жылға өсетіні жайлы хабарлайды.

ҚАНЫ АРАЛАСҚАН ҰРПАҚ

Этносаралық отбасында туған баланың генетикалық қасиеттері де әр түрлі қырынан көрінуі мүмкін. Қазіргі уақытта бұл мәселе генетика ғалымдарының назарында. Соңғы зерттеулердің қорытындысы жөнінде олар былай айтады: «Бұрынғы кезде түрлі халықтардың қаны араласқан ұрпақ денсаулығы, дарындылығы, келбеті ерекше болады деген пікір қалыптасты. Бір жағынан бұл дұрыс. Егер жұбайлар этносы бір-бірінен аса алыс болмаса, онда балалары ірі, мықты, дарынды болады. Бірақ бұл үрдіс ұрпақтан-ұрпаққа берілетін дара генетикалық қасиетіне айнамай, тек қана бірінші ұрпақтарда анық байқалады, ал келесісінде мүлдем болмауы да мүмкін.

Эмбрион дамуында ата-ананың түрлі генетикалық қасиеттеріне байланысты өзгерістер пайда болса ол таң қаларлық жай емес. Бұл жағдайда жаңа туған балалардың денсаулығы да, ойлау қабілеті де төмен болады. Мәселен, Солтүстік Американың жергілікті тұрғындарының көшіп келген еуропеоид және негроид несіл өкілдерімен құрған отбасының ұрпақтарында мұрасты аурулар жиі байқалуымен қатар бірыңғай этностық жанұядан шыққан құрдастарына қарағанда дене мен ойлау қабілеті 1,5 есеге төмен дамыған».

ҚҰЖАТЫҢЫЗДЫ КӨРСЕТІҢІЗ!

Бала тәрбиесі әр халықтың өмірінде үлкен орын алады. Түрлі жұрттың тәрбиеге деген көзқарастары да әр түрлі болады. Этносаралық отбасында кей жағдайда екі халықтың тәрбиесі тең дәрежеде қолданылады. Әрине, бұл

Қазақстан – этнос құрамы жағынан күрделі мемлекет. 2009 жылы өткізілген Ұлттық Халық санақтың қорытындысы бойынша елімізде 100-ден астам этностық ұлттар тұратыны анықталған. Статистика мәліметтері бойынша әрбір алтыншы қиылған неке этносаралық болып келеді.

әдістің, өзгелдерден гөрі, өзіндік артықшылықтары мен кемшіліктері де жоқ емес. Мысал ретінде Ресей Федерациясының солтүстік пен шығыс аумағында тұратын «кіші» халықтар тағдырын келтіруге болады. Ресми емес деректерге сүйінсек, орыс пен басқа саны үлкен халықтарымен ассимиляция нәтижесінде эвенк, ненец, чукча, тофа ұлттарының саны азая түсті, себебі этносаралық неке құрған аталмыш ұлт өкілдерінің көбі құжаттарында «ұлт» бағанына саны жағынан үлкен және әлемдік сахнасында рөлі зор ұлттың атын жазып алғанын дұрыс көрді. Кейбір жергілікті тұрғындар «үлкен өркениеттің» жемістерін қабылдауды жөн көріп, өзінің дара қасиеттерінен, мәдениетінен, тілінен айырылады. Кіші халықтардың өз ұлтынан безу осыдан басталғанын көреміз.

Қазіргі таңда Ресейдің Солтүстігі мен Алыс Шығысында ғасырлар бойы мекеңдеген кіші халықтар арасында саны жағынан ең үлкен ненецтер болып саналады, олардың саны 40 мыңнан асты, саны бір мыңнан кем халықтарына нганасан, юкагир, тофа, чуванец, орок жатады. Негидалецтер саны 500-ге жуық, ал энецтер 200 ғана қалды...

ТУЫСТАРЫНЫҢ ҚАМҚОРЛЫҒЫ ҮШІН

Ресми деректер бойынша, әрбір үшінші қиылған неке ажырасумен аяқталады. 2011 жылғы Астана қаласында шығарылған статистика агенттігінің «Қазақстанның демографиялық жылнамалығында» 2010 жылы 41 мың 617 адам ажырасты, олардың ішінде 14 мың 889-ы этносаралық ажырасуды құрайтынын мәлімдеген.

Біріңғай ұлттық иә этносаралық некелердің ажырасу пайызы бір-бірінен аса алыс емес. Бірақ этносаралық некені құрайтын жастар жолында орын

алатын көптеген мәселелерді бірыңғай ұлттық отбасыларда кездестірмейді. Бұл жайт, әрине, жас жұбайдың өміріне өзіндік әсер етпей қоймайды. Этносаралық отбасы болу не болмауына туыстар үлкен әсер етсе, бірыңғай ұлттық отбасыға жұбайының сезімдері иә әрекеттері ықпал етуі басымырақ болатынын сөзсіз. Егер уақыт ағысымен туыстарының реніші мен жастар құрған аралас отбасына қарсылығы әлсіреуі мүмкін, осылайша бірыңғай ұлттық отбасынан махаббат пен сыйластық та кетуі мүмкін. Басқаша айтқанда, ажырасуда жұбайларының бір-біріне деген сезімі бас рөл атқарады. Алайда этносаралық отбасында ажырасуының үлкен бөлігі туыстарының қамқорлығы үшін болады.

ҮЙЛЕНУ ОҢАЙ, ҮЙ БОЛУ ҚИЫН

Үй болу үшін ұлтына емес, адамның дербес қасиетіне көбірек көңіл бөлінеді. Мынаған тек қана адамгершілік, еңбексүйгіштік, өзара сыйластық, сенімділік, т.б. құрамды бөліктерден тұратын «классикалық жиын» емес, дәстүрге айналған жарының ұстанған дініне, орындайтын салтына, сөйлейтін сөзіне, пісіретін тамағына, үлгілі ана болуына назар аударады. Басқа сөзбен айтқанда, бір әлеуметтік ортада өмір сүрген түрлі этнос өкілдері арасында тығыз байланысты орнатуы түрлі елдерде тұратын және тәрбиесінде үлкен айырмашылық бар ұлты бірдей адамдарға қарағанда көбірек бағалы. Сондықтан, ұлт, дін, әдет-ғұрып отбасы құруда басты фактор емес. Сыйластық, нағыз махаббат пен оны жылдар бойы өз жүрегінде сақтап, ғұмыр жолындағы түрлі қиындықтардан құламай, жылдар арқылы бірге қол ұстасып өтуі – бұл нағыз отбасының құндылықтары екенін көптеген отбасы мойындады.

Елена ГАРКАВА

Пікірлер тоғысы

Тамара Зозуля, профессор, социолог:

Этносаралық некелерді жақсы не жаман деп айту қиын. Осы жағдаяттың жағымды иә жағымсыз жақтары бар. Бір жағынан, аталмыш неке ұрпақтардың денсаулығы нашар болуы мүмкін. Екінші жағынан, осындай отбасында тұрмыс-тіршілігі қайталанбас мәдениет пен салт-дәстүрлердің араласуымен ерекшеленеді, ұрпақтары жиі екі тілді меңгеріп шығады, басқа этнос пен дін өкілдерінің де толеранттық сезімі дамыған болар еді.

Абдусамал Сагинов, имам:

Аралас некелерге қарсылығымыз жоқ. Ұлты басқа, діні бір адамдары діні бірдей емес адамдарға қарағанда мешітке неке қиюға жиірек келеді. Себебі, діні басқа адамдар үй болу үшін бір дінде болуы керек, сондықтан мұсылман емес жақ исламды қабылдау шарт.

Жанар Мағзанова, Павлодар облысы Статистика департаменті бастағының орынбасары:

«Этносаралық неке қию біздің облысымызда кең өріс ала бастады. Өңірімізде бұл некелерді арнайы зерттеп, 2004 жылдан бері статистикалық жылнамалықтарына енгізе бастады. 2005 жылдан этносаралық некенің өсуін байқауға болады.

Жергілікті халық өкілдерінің қатысуымен қиылған аралас некелер 10 пайызға дейін жетпейді. Ал орыс, украин, татар, неміс ұлттар арасында этносаралық некелер 84-95 пайызды құрайды. Әрине, мұндай неке құру ұзақ уақыт бойы бір жерде бірге тұратын этностар үшін заңдылыққа айналады».

Ұлттық тұрақтылықтың негізі отбасында жатыр. Сондықтан әр халық үй болуға көп көңіл бөлген. Ежелгі заманда әр ұлттың адамдары өз ұлтының өкілінен басқа ұлт өкілімен отбасын құру дегеннен алшақ болатын. Басқа ұлт өкілімен отбасын құру туралы шешім қабылдаған жағдайда жастар ақсақалдар тарапынан қатаң сөгіске ұшырайтын. Алайда заман ағысымен елімізде де, өзге елдерде де этносаралық неке өзінше жаңа қарқынмен дамып келеді. Диаспоралардың көптеген өкілдері өзге ұлттармен некеге отырып, отбасын құрады. Бұл тенденция бұрынғы кеңестік республикаларға тән. Елімізде де осы құбылыс ерекше көрініс тапты.

АДАМДАР ҮЙЛЕНЕДІ...

«Қазақстанда этносаралық некенің жыл сайын қанатын кеңге жаюына не себеп?» деген сұраққа жауап іздей отырып, Ресей Ғылым Академиясының мүшесі Ольга Наумова 1987 жылы елімізде этносаралық неке санының өзгеруін зерттеп, өзінің «Представления о «своих» и «чужих» и традиции толерантности в культуре центрально-азиатских народов» атты кітабында былай жазады: «Қазақтар басқа этностық адамдармен отбасын құрған. Алайда ондай некелерге қазақтың ер адамдары ғана бара алатын. Бүгінгі күнге дейін қазақ қыздарының басқа ұлт өкілімен некелесуіне көпшілік қарсы шығатын. Қазақ ер адамдарының орыстан әйел алуы төңкеріске дейінгі кезеңде сирек орын алатын құбылыс болса, кеңес дәуірінде кең өріс ала бастады...» делінген. Қазіргі кезде де қала не ауыл көшелерінде қол ұстасып жүретін ұлты әр басқа жастарды кездестіргенде таң қалудың қажеті шамалы.

Тәуелсіздік алғаннан кейін аралас некені зерттеген Дариға Бекбосынова мынадай деректерді келтіреді: «1999 жылы қазақтардың қатысуымен құрған этносаралық некенің саны некеге отырған қазақтардың жалпы санынан 7,9% құрайды. 2000 жылы бұл көрсеткіш 7,5%-ға дейін азая түсті. Ал 2003 жылы қазақ некесінің жалпы санынан 9,37% этносаралық неке құрайтыны белгілі. Сол кезде өзге ұлт өкілімен некеге отырған 3406 қазақ ер адам (5,23%) болса, 2666 қазақ әйелі (4,14%) басқа этнос өкіліне тұрмысқа шыққан. Яғни

Қасиетті қазақ жері – ата-бабаларымыздың даңқты тарихын атының тұяғымен жазып кеткен жер. (Н. Назарбаев)

ИГІ ІСТІҢ ЖАЛҒАСЫ

Маңғыстауды 365 әулиенің мекені десек киелі Кереку жерінен шыққан әулиелер жоқ емес. Міне, солардың бірі Исабек Ишан мен Жандарбек қожа. Бүгінгі таңда бабалар есімін ұлықтап, келер ұрпаққа таныту жолында атқарылып жатқан істер аз емес. Солардың бірі 2010 жылдың 13 тамызында ынталы топ жиналысының ұйғарымымен құрылған әулие Исабек ишан атындағы қайырымдылық қоры болатын. Осы қордың алқа мәжілісінде қабылданған шешім негізінде, көпшіліктің ұсынысы бойынша Ақкөл жайылмадағы әулиеқожа арасында әулие Исабек ишан хазірет және Жандарбек ата кесенелерін салу қолға алынды. Құрылысқа қор ұйымдастырған көп қайырымдылық шаралар халықтан түскен қаржылар, бизнесмен, кәсіпкер азаматтардан демеушілік ретінде берген қаржылар жұмсалды. Бүгінгі таңға дейін Исабек ишан мен Жандарбек Қожааларға арналып өтіп жатқан шаралар легінде шек жоқ деуге болады. Жастар арасында жыр мүшәйралары, қожалар жайында талай жылдан бері жарық көріп келе жатқан әртүрлі материалдарды бір жерге жинақтап

шығарылып жатқан кітаптар, салынып жатқан кесене мен шырақшылар үйі. Бәрі де бабалар алдындағы ұрпақтың орындауға тиісті борышы. Бүгінде бұлардың бәрі де өз ретімен іске асып келеді.

Мәселен, қожаларға арналып бой көтеріп жатқан кесене. Кесене құрылысы екі кезеңге бөлінген. Бірінші кезеңі 2010 жылдың қараша айында шырақшы үйінің құрылысы аяқталса, екінші кезеңде, яғни, 2011 жылы кесенелер, намазхана салынып, жаңа қоршау мен қақпа орнатылды. Кесенелер құрылысын Маңғыстаудан арнайы шақырылған маман құрылысшылар тобы жүргізді. Құрылыс материалы да Маңғыстаудан әкелінген.

Сонымен қатар, Қайырымдылық қор «Исабек ишан» атты кітап шығарған. Кітапта Исабек ишан әулеттерінің әулиелік қасиеттері мен адами қамқорлық негіздерінің кеңдігі, танымдық, діни, әдептік ұғымдар өмірде болған айтулы оқиғаларға сүйеніп зерделенді. Содай-ақ, әулиелерді көзі көрген, алдарына келіп бата алып, тәуелсіз ел мүддесін өтеп жүрген белгілі азаматтардың басынан кешкен оқиғалары жайында жазылған естеліктері енгізілген.

Қарлығаш ХАШЫМҚЫЗЫ

ДҮНИЕГЕ КЕЛЕР ӘЛІ ТАЛАЙ ҚАСЫМ...

Тәуелсіздіктің ақ таңы атып, қазақ даласын мекен еткен әрбір жастың жүрегінде ұлтына, тілі мен дініне, мәдениетімен әдебиетіне деген зор махаббаттарының асқақтап келе жатаны олардың жасап жатқан істерінен анық көрінеді. Осыған дейін М.Мақатаевқа арнап жыр кешін өткізген Қазқ тілі және әдебиеті кафедрасының студенттері бұл жолы Қасым Аманжоловтың 100 жылдығына орай әдеби-мәдени кешті тағы да өнер сүйер қауымның назарына ұсынды.

«Мен дауылдың ұлымын тұра алмаймын дауылсыз. Қарсы алуға дайынмын».

Соқса да дауыл дамыл-сыз», – деп жырлаған ақынның өлеңдері бірде дауыл, бірде нәсерлеп жауған жаңбыр, енді бірде жаңбыр соңынан шайдай ашылып жаңға рахат силатын күн төгізді. Бұл бас қосудың шымылдығын Қ.Аманжоловқа арналған фото шежірелерден дайындалған роликтермен басталды. Кеш барысында студенттердің ақын өлеңдерін оқыған сәттері жиналған көпшілікті дәл сондай әсерге бөлегені анық. Кешке арнайы Қ.Пазылұлы, Қ.Шорманов пен өңіріміздің жас ақындары қатысты. Қасымның жолын жалғаушы бүгінгі ізбасарлары Қасымға арнауларын және өзге тақырыпта жазылған өз өлеңдерін оқыса, әншілер Қасымның әндерін орындап, күйшілер кеш көркін күйлерімен кіргізді.

Қасым Аманжолов шығармашылығы туралы жазылған еңбектер, берілген бағалар, арғысы орыс, бергісі қазақ әдебиетінің қайраткерлерінің аузынан осынау 40 жылға жақын уақыт ішінде мол айтылды. Мысалы, Твардовский, Тихоновтан бастап, қазақта Мұхтар Әуезов, Ғабит Мүсірепов қосап, Әбділда Тәжібаев, Ғали Орманов, Әбу

Сәрсенбаев, Хамит Ерғалиев, Сырбай Мәуленов, Тахауи Ахтанов, Төкен Әлімқұлов, Қуандық Шаңғытбаев, Мұзафар Әлімбаевтардың мақалалары, естеліктерінің өзін жинағанда толық екі том болар еді. Ғалымдардан Есмағамбет Ысмайылов Қасымның ақындық, азаматтық өмірбаянын ең бірінші толық жазған кісі. Қасым шығармаларының шығу тарихы, хронологиялық көрсеткіш, комментарий, түсініктерін қосқанда өз алдына бір кітап еді. Одан кейін ақын, ғалым Т.Абдрахманова Қасым шығармашылығы жайында монография – кітап жариялады. Жазушы Сәбит Досанов роман жазды.

Қасымның әндері «Дариға», «Туған жер», «Өзім туралы», «Оралым»-ның осы күнге дейін орындалуы өз алдына, Қасым сөздеріне жазылған республика композиторларының музыкасы бір шоғыр. Қасым дүниеден өткеннен кейінгі 36 жыл ішінде Қасымның қалың қазаққа молынан әйгілі болуы – біз Қасымның мәңгілікке халық баласы болып қалатынына тамаша айғақ деп есептейміз.

«Сенемін, саған деген махаббатым, Ескіріп, жер астында қалмас шіріп» дегені расқа шықты. Сезімнің соңын Қасымның ғажайып дастаны, қазақ өлең-сөзінің патшасы,

Тихоновша айтсақ, «қазақ поэзиясының маржаны» – «Абдолла» поэмасының эпигоннан үзінді алып бітіремін, сонда «Абдолла» да айтпадың деп өкпелемейді.

«Ата қазақ ақсақалды, Атыңа мін, ал домбыра, Жина жырыммен ұрпағыңды Аш кеудеңді батырыңа. Жина, жырла, жина жырла, Мынау ұлы бата оқырға. Алтын тулы ару таңның Жаралғандай шапағынан. Жүрегіндей сұлу жардың От қанатты ақын ұлан, Жан еді бір жатқан жұмбақ. Сол бір жұмбақ шешілді енді. Қайғы отында қайрат шыңдап, Түсір еске есіл ерді. Аты оның еді Абдолла, Алшы жаттап, балғын бөбек. Алтын қалам алшы қолға, Ағаң құсап жазшы өлең! Аш жүзіңді, шашыңды жи, Жас арулар, шық ортаға Ойнашы күй, ойнашы күй, Жасыңды тый, қарт ата-ана! Соқсын дауыл даусымыздан Жырлайықшы қосылып бір. Көрдің бе, өне, сонау құздан, Күліп қарап Абдолла тұр!» – деп ақын өзі айтқандай, қазақ халқының ұлттық ақыны, ұран болған ұланы – Қасым Аманжолов халық көңілінің аласармас құзынан, қия шыңынан күле қарап, тұра бермек!

Қарлығаш ХАШЫМҚЫЗЫ

В ПГУ теперь WiFi!

С самого утра студенты университета были озадачены: почему закрыт главный вход? Как оказалось, виной всему – подготовка к торжественному открытию WiFi-зоны в ПГУ. Событие, ознаменовавшее новую эпоху в жизни альма-матер, произошло 18 ноября.

Запускали долгожданный WiFi пышно и без лишней свидетелей. Студенты и преподаватели, а также ректорат собрались в холле на первом этаже, взирая на LCD-мониторы, установленные в холле. С экранов рассказывалось обо всех преимуществах беспроводной сети WiFi. Что же это за фрукт такой и с чем его едят?

Аббревиатура WiFi (от англ. словосочетания wireless fidelity, которое можно дословно перевести как «высокая точность беспроводной передачи данных») подразумевает под собой беспроводную сеть, осуществляющую передачу данных по радио каналам. Таким образом, любое устройство с WiFi-адаптером – будь то ноутбук, планшетный компьютер или обыкновенный телефон – име-

ет доступ к интернету в зоне действия сети.

Чтобы продемонстрировать это новшество с заморским названием, по телемосту главный корпус связывался и с колледжем ПГУ, и с корпусом машиностроительного факультета, и даже с университетской столовой. Все благодарили ректора ПГУ Ерлана Мухтаровича за нововведение, способствующее экономии времени, поиску информации и решению многих проблем. С видеообращением выступили сотрудники научной библиотеки им. Б. Серикбаева, благодаря за новые возможности для читателей их библиотеки.

Все мероприятие прошло под знаком высоких технологий. Даже ведущие шли в ногу со временем – речь произноси-

ли не «по бумажке», а считывали с мониторов планшетников «Apple». Однако и традиции не были забыты – в сторонке, дожидаясь своего часа, стояли девушки в шикарных национальных костюмах, которые согласно обряду произвели «шашу».

Е.М. Арын выступил перед собравшимися и рассказал об идее создания «электронного университета» в духе времени, вследствие чего и был запущен WiFi. Также ректор сообщил о проекте студенческой электронной библиотеки, который будет презентован в следующем году. С помощью такой библиотеки студенты смогут пользоваться университетской библиотекой, не выходя из дома. Речь о планах на будущее была встречена бур-

ными аплодисментами, после чего зона WiFi в ПГУ была признана официально функционирующей.

Открытие зоны WiFi, несомненно, оценят по заслугам в первую очередь учащиеся ВУЗа. Не каждый из нас имеет возможность пользоваться интернетом, а нам он нужнее всех. Чтоб и информацию по философии/

сопромату искать, и в соц. сетях сидеть – совмещая приятное с полезным, так сказать.

Доступный интернет в стенах университета для студентов – событие, знаменующее переход на новый виток развития не только образования в целом, но и молодого общества нашей страны. Остается только поблагодарить руководство ПГУ за стремление не отставать от времени и поддержку, оказываемую студентам – WiFi делает процесс обучения еще проще и интересней!

Виктория ШУВАЛОВА

Ана тіліміз – бізді ғасырдан ғасырға, заманнан заманға аман жеткізген бірден-бір барымыз да, нарымыз да. (Н. Назарбаев)

9

БІЛУ – БІЗДІҢ МІНДЕТІМІЗ

Қарашаның алғашқы күндері Павлодар қаласында **журналистерге арналған «АҚТҚ мәселесіндегі стигма және дискриминациядан арылудағы БАҚ-тың мәні» атты тренинг өтті.** Бұл шараның оқытушысы ретінде ЮНЕСКО ұйымының тұрақты тренери, АҚТҚ (ВИЧ) және ЖҚТБ (СПИД) мәселелерін баяндау туралы мультимедиялық құралының авторы Марина Максимова болды. Шараның басты мақсаты – БАҚ көздерінде АҚТҚ және ЖҚТБ туралы ақпарат берудің сапасын арттыру.

Тренингке қатысқан Павлодар облысының ЖҚТБ орталығы мамандарының айтуы бойынша бұл індет жыл сайын өсуде. Биылғы жылы тек 9 айдың ішінде Павлодар облысы бойынша АҚТҚ (адамның қорғаныш тапшылығының қоздырғышы) індетінің 132 жаңа оқиғалары болған. Кереку өңірінің барлық аймақтарында бұл індеттің бар екені және 1987 жылдан бастап 1730 оқиғаның тіркелгені белгілі. Әрине, бұл тек қана ресми ақпарат. Нақты көрсеткіштердің облысымызда болсын, республикада, тіпті әлемде қандай екенін ешкім де айта алмайды. Бүгінгі күні бұл індет көбінесе ер адамдар арасында кең тараған, облысымыздағы тіркелген АҚТҚ статусты адамдардың 69%-ы ер адамдар болса, оның қалған 31-і әйел адамдар. Осы жағдайдағы ең өкініштісі 53,9%-ды 20-29 жас аралығындағы жастар құрайды.

Амал не, АҚТҚ індеті не жынысқа, не жасқа, не ұлттық белгілерге сай адамдарды таңдамайды. Ол үшін адамның әлеуметтік жағдайы, оның кім екені толығымен парықсыз.

Қалай болса да дерт бар, адамзаттың басты мақсаты - осындай қиын проблемасы бар әлемде тұра білуді үйрену.

Әлемді дүр сілкіндірген бұл дерт туралы ақпараттың аздығы, қарапайым заттарды түсінбеу - қоғамда қорқыныш туғызатыны сөзсіз. Аурудың жұғуы туралы бұрмаланған ақпарат соқыр нанымға және АҚТҚ-ға ұшыраған адамдарды дискриминациялауға әкеліп соғады. Мұндай адамдардың қызметке орнығуы, ауруханаларда қабылдауда болуы немесе мектептер мен бала бақшаларға орналасуы үлкен қиындыққа түседі.

Қоғамның үрейленуі АҚТҚ-сы позитивті адамдардың қарапайым адамгершілік құқықтарын бұза отырып, бөлектеп тастайды. Осы мәселені шешуде басты рөлдердің бірін қоғамды ақпараттандыру функциясы болып табылады. Сонымен, көп адамның айтып жүрген АҚТҚ дерті дегеніміз не? АҚТҚ дегеніміз бұл - адамның қорғаныш тапшылық қоздырғышы. АҚТҚ басқа вирустар сияқты өте ұсақ микроорганизмдер, оларды кәдімгі микроскоп арқылы көру мүмкін емес. Вирустар көптеген жұқпалы ауруларды қоздырады: тұмау, герпестен бастап қатерлі ісіктің кейбір түрлеріне дейін де барады. Адамға АҚТҚ жұққан жағдайда, вирус иммунды жүйені терең зақымдап, оның қорғаныш қабілетін төмендетеді. АҚТҚ жұқпасы бірнеше кезеңнен тұрады. ЖҚТБ – АҚТҚ жұқпасының соңғы сатысы болып табылатын, жүре пайда болған қорғаныш тапшылық белгісі.

Жақсының жақсылығын айт демекші, біздің мемлекетіміз бұл мәселені шешу үшін бар күшін салуда. Сырттан арылудың дәрісі әлемде болмағанымен де, АҚТҚ статусты адамдардың өмірін жалғастыруға арналған емдік үрдіс біздің елімізде толығымен тегін. Мұндай бір адамға арналған бір жылдық мерзімімен пайдалана алатын құны шамамен 12 мың доллар тұратын қымбат бағалы емдеуді әлемнің көптеген елдері қамтамасыз ете алмай-да.

«Бүгінде АҚТҚ - әлемдегі толық зерттелген сала болып табылады. Індеттің

таралу жолдарын жан-жақты білгендіктен, біз кәдімгі ережелерді ұстана отырып өзіміздің және жақындарымыздың денсаулығын сақтап қала аламыз» - дейді медиа-тренер Марина Максимова.

Осындай ақпаратпен тренингке қатысқан қаламыздың журналистика саласында қаламы ұшқыр, ойлары жүйрік журналистері мен төртінші билік аясында профессионалды адымдарын жаңа ғана басып келе жатқан студенттер де қамтамасыз етілді.

Әсемгүл Қасенова «Звезда Прииртышья» облыстық газетінің тілшісі: «Шынымды айтсам, «АҚТҚ мәселесіндегі стигма және дискриминациядан арылудағы БАҚ-тың мәні» деген тақырыпта семинар болады дегенде, мен оған соншалықты қуана да алмадым. Себебі, практик-журналист үшін редакциядан үш күнге кету - бұл бір ерлік деп айтуға болады. Сондықтан, тренингке «жарты сағат, әрі кетсе екі сағаттай отырамын да кетемін» деген оймен барған едім. Соңында күні бойына қалдым. Көбіне бұл журналист, жаттықтырушы Марина Максимованың еңбегінің сіңгендігінен болар. Семинар барысында бізді проблеманы толықтай түсіне алуды, әдептілік лекциясын қолдануды үй-

ретті. Енді қазір бұл мәселелерге, АҚТҚ-мен тұратын адамдардың қиыншылықтарына мен немқұрайлықпен қарай алмаймын. Мұндай ойға келген жандардың бұл жерде өз жолы бар. Мысалы біз АҚТҚ-сы оң адамдардың құқықтарын қорғайтын, оларға қатысты дискриминация мен стигма туралы ашық жария етіп айтатын волонтермен таныстық. Бұл жолға ол оның жақын адамында АҚТҚ болғандықтан келді. Ал біз, семинарда кейіпкерлердің өмірлік жағдайларын өзіміздің тұла бойымыздан өткізгендей болдық. ЖҚТБ орталықтарында анализ беріп, теріс қорытынды алғанымызда балаша қуандық. Себебі, енді біз оң статусты адамдар қалай сезетінін білеміз. Семинардың арқасында біздің көзқарастарымыз, қызығушылықтарымыз, тіпті құндылықтарымыз да өзгерді».

АҚТҚ статусты адамдар - дәл әрбіреуіміз секілді. Олардың да ермегі бар, сүйікті жұмысы, сүйікті адамы, жанұясы бар. Осы істерді әлі де сүйіспеншілікпен жасаймын деген мақсатпен олар өз өмірін жалғастырып, туған-туысқандарының көмегімен статусын ашады. Өмірін жалғастырады. Әрбіреуіміз мұндай дертке шалдығуымыз мүмкін. Сондықтан да біреуді тіміскілеу бұл - әрбіреуіміздің ісіміз де емес, жұмысымыз да емес.

Шаг за... Шаг против...

Проблема ВИЧ (вирус иммунодефицита человека), СПИД (синдром приобретённого иммунного дефицита) была и остается актуальной в любом географическом пространстве нашей Земли. И наша страна не исключение. Исключением не стал и наш город, в котором ВИЧ инфицирование, к сожалению, присутствует. По статистическим данным Республиканского СПИД центра Павлодарская область занимает второе место по зарегистрированным случаям ВИЧ инфицирования распространённостью (167,8 случаев) на 100 тысяч человек. В связи с этой острой проблемой Молодёжное крыло «Жас Отан» НДП «Нұр Отан» совместно с Республиканским центром по борьбе и профилактике со СПИДом, с 21 по 23 ноября 2011 года провели ряд тематических мероприятий в Павлодарском государственном педагогическом институте на тему «Здоровая молодёжь – здоровое будущее».

Ежедневно пестрят на страницах газет, звучат с телевизионных экранов эти четыре буквы – СПИД – синдром приобретенного иммунодефицита. Скорее всего, общество после громких слов о том, что это якобы «чума XX века» уже относится к этой болезни и к людям живущим с ВИЧ со страхом и боязнью. Тем самым, сами этого не замечая, навешали на людей со статусом ВИЧ ярлыки стигмы. А где-то и дискриминируя их своими поступками. Стигма (клеймо, ярлык) проявляется в том, что основная масса ВИЧ-позитивных - это потребители инъекционных наркотиков, люди ведущие разгульный об-

раз жизни. Отношение общества к этим группам крайне негативное, в связи с чем люди, живущие с ВИЧ сразу воспринимаются отрицательно. В частности, результаты опроса по Павлодару показывают, что 48% случаев проявления стигмы и дискриминации были основаны на боязни окружающих быть ассоциированным с ВИЧ-позитивными. Дискриминация проявляется в том, что ВИЧ-позитивные после того, как становятся известны их статус попадают в изоляцию - их удаляют из семьи, друзья отворачиваются, увольняют с работы, закрывается доступ во многие сообщества и группы

общения. Именно с целью повышения уровня знаний среди молодежи по вопросам ВИЧ, СПИД и тем самым уменьшить стигматизацию по отношению к ВИЧ, СПИД позитивным людям в течении трех дней проводились ряд тематических мероприятий.

В эти три дня представители молодежи ознакомились с книжной выставкой «СПИД – или что мы должны знать о нем», где могли взять с собой информационные буклеты и книги, посвященные профилактике и борьбе со СПИД в мире и в Казахстане в частности. Приняли участие в открытых дебатах на тему «Эффектив-

ные механизмы уменьшения стигматизации общества по отношению к СПИД больным».

На финальное мероприятие (круглый стол) активисты молодежного крыла пригласили представителей государственного управления «Областного центра по профилактике и борьбе со СПИДом» Г.К.Мухамеджанову и Ж.Ж. Акмуратову с «Республиканского центра по борьбе и профилактике со СПИДом». В течение часа беседы со студентами ПГПИ организаторы данного мероприятия рассказали о известных трех путях передачи инфекции, каким способом и с помощью чего нельзя заразиться ВИЧ, где и как можно сдать в нашем городе анализ на наличие инфекции, отвечали и задавались такими вопросами как «Что такое стигматизация? Как нужно относиться к людям с положительным ВИЧ статусом? Что нужно делать, чтобы не заразиться СПИД? Что нужно делать, чтобы рост инфицирования не возрос?», представляли статистическую

информацию, с целью информирования молодежи. Наплыв информации был настолько объемным, что в течение круглого стола молодежь узнала даже о средствах предохранения, где и какие из них нужно приобретать, более углубились о том, что такое экспресс-диагностика, когда и как это используют для людей.

Мероприятия прошли продуктивно. Ведь зная о том, что наше население недостаточно информировано в сфере ВИЧ-инфекции, молодежь активно приняла участие в расспросах о нем. А некоторые даже решились пойти в СПИД центр и сдать кровь на наличие его. Пусть и маленький, но шаг, к распространению информации о ВИЧ и информированию молодежи о том, что нельзя стигматизировать лиц живущих с ВИЧ, сделан. Сделан небольшой шаг за здоровье, и шаг против СПИД и ВИЧ. Возможно, через многое придется пройти, придется много работать, придется «расти», но к результату придти нужно...

*Қиын кезеңдерде ұлтты қожыратпаудың қуатты қаруы болған
қазақ тілі бүгінгі аза өмірімізде де ұлтты тұтастандырудың
тегеурінді тетігі болуға тиіс. (Н. Назарбаев)*

10

К 200 ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ ЭВАРИСТА ГАЛУА

Термин «группа» принадлежит этому замечательному французскому математику Эваристу Галуа - создателю теории групп. Идеи теории групп «носились в воздухе» (как это часто бывает с основополагающими математическими идеями) задолго до Э. Галуа и некоторые теоремы в наивной форме были рассмотрены еще Ж. Лагранжем. Гениальные работы Э. Галуа оказались непонятыми его современниками, а возрождение интереса к ним началось только после выхода в свет книги К. Жордана (1838-1922) «Курс теории перестановок и алгебраических уравнений» (1870г.), т. е. спустя почти сорок лет. Неудивительно, новое с трудом становится достоянием общества. Фундаментальные открытия в области неразрешимости уравнений в радикалах выше четвертой степени было сделано двадцатилетним Эваристом Галуа в 1831 году (оно стало известно лишь в 1846 году). Он дал универсальный критерий для разрешимости в радикалах любого уравнения, используя понятие группы.

26 октября 2011 г. исполнилось 200 лет со дня рождения Эвариста Галуа, одного из самых знаменитых математиков XIX столетия. Идеи Э. Галуа проникли к настоящему времени в разные области математики, но и то, что обычно называют классической теорией Э. Галуа, продолжает поражать воображение своим новаторством. Имевшиеся до Э. Галуа разрозненные факты об алгебраических уравнениях были объединены и резко расширены им посредством теории групп — теории, также не существовавшей в его время. Были лишь отдельные примеры групп и простейшие понятия (у Ж. Лагранжа, К. Гаусса, О. Коши, Н. Абеля), но отсутствовала даже какая-либо единая терминология. Введенные Галуа понятия разрешимой группы, простой группы, нормальной подгруппы остаются по сей день наиболее употребительными в общей теории групп. Неумолимая логика развития привела Э. Галуа к конечным полям (поля Галуа, частично встречавшиеся

у Гаусса) и к группам дробно-линейных преобразований над конечными полями. Э. Галуа доказал простоту групп S_n (знакопеременные группы), и теоремы Галуа о примитивных группах перестановок, о транзитивных группах простой степени и о степенях представлений в качестве транзитивной группы перестановок можно считать прообразом общих классификационных результатов, полученных спустя полтора столетия. Условия разрешимости в радикалах алгебраических уравнений (с целыми рациональными коэффициентами) простой степени, выраженные на теоретико-групповом языке, отличаются полнотой и изяществом. И всё это было обдуманно и доказано Э. Галуа в возрасте от 16 лет до 21 года. Г. Вейль, сам внесший неоценимый вклад в математику, заметил: «Идеи Галуа, оставшиеся на протяжении нескольких десятилетий книгой за семью печатями, стали впоследствии оказывать всё более и более глубокое влияние на развитие всей математики; эти идеи содержатся в прощальном письме Э. Галуа к другу, написанном им накануне смерти, постигшей его на дуэли, когда ему не было ещё 21 года. По новизне и глубине идей, выраженных в этом письме, оно является, вероятно, самым выдающимся творением из всего, что когда-либо было написано рукою человека».

Общая оценка вклада Э. Галуа в математику дана Ф. Клейном. В частности, Ф. Клейн пишет: «Без знакомства с "теорией Галуа" трудно оценить всё значение его достижений. Я хотел бы, поэтому попробовать наметить в нескольких словах основной замысел этой теории, хотя в столь кратком изложении и нет возможности дать представление о всём её объёме. Прежде чем сделать это, я хотел бы отметить своеобразную роль, которую играет

Эварист Галуа
(1811–1832) – это без сомнения, самая волнующая и необычная фигура среди всех математиков, известных в истории науки. Он прославился как глубиной своих работ и идей, лежащих у самых истоков современной алгебры, так и своей мятежной, полной страстей жизнью, трагически оборвавшейся в возрасте двадцати лет и семи месяцев.

теория Галуа как предмет преподавания в наших университетах. Здесь происходит конфликт, одинаково прискорбный и для обучающихся, и для преподавателей, воодушевлённые исключительной гениальностью открытия и значительностью его глубоких результатов, особенно охотно читают курсы о теории Галуа; с другой стороны, как раз эта область представляет исключительные трудности для понимания среднего начинающего студента. Печальным результатом этого, в большинстве случаев, является то, что затраченные с особой любовью и воодушевлением усилия преподавателей проходят мимо большинства слушателей, не встречая, за редкими исключениями, никакого понимания. Известную роль в этом играют и особые трудности, которые представляет изложение теории Галуа».

Высказанная выше мысль об особом месте теории Галуа пустила довольно глубокие корни, на что обратил внимание крупный теоретико-числовик А. Вейль. В предисловии к русскому переводу своей книги он пишет: «Было время, когда теория Галуа рассматривалась как вещь трудная и абстрактная, предназначенная лишь для специалистов. Более того, я знал некоторых превосходных математиков моего поколения, которые открыто признавались в своём совершенном невежестве в теории Галуа и,

кажется, даже гордились этим. Теперь все хорошо понимают, что это один из "основных" разделов, с которым каждый серьёзный студент-математик должен познакомиться в первые же годы обучения».

В последние годы большое внимание привлекла обратная задача теории Галуа, удовлетворительное решение которой (пока не существующее) требует далёких выходов в теорию чисел, алгебраическую геометрию и, естественно, в теорию групп, включая теорию представлений. Кажется, что ситуация, описанная Ф. Клейном, лишь усугубилась. Вместе с тем предмет, стоящий на стыке многих математических дисциплин, должен быть привлекательным для студентов, если на первых порах их внимание будет сосредоточено на элементах теории Галуа, не слишком отягощённой техникой, но достаточно продвинутой для формулировки интересных результатов. Прямая задача теории Галуа (вычисление группы для любого многочлена и обратная задача построение многочлена с заданной группой Галуа) ещё долго будут предметом серьёзных исследований, не говоря уже о том, что в более полном контексте теория Галуа приобрела общематематическое значение.

Павлюк И.И.,
Исмоилов Д.И.,
Павлюк Инесса.И.,
Теняева Л.И.

Библиотека народа Казахстана

Как известно, книга – самый короткий путь к культурному сближению между народами. В связи с этим 20 сентября 2011 года по инициативе ректора Павлодарского государственного университета им. С. Торайгырова Е. М. Арын, был открыт читальный зал «Библиотека народа Казахстана».

Читальный зал «Библиотека народа Казахстана» призван содействовать воспитанию у студентов уважения к культуре, обычаям, языкам 110 национальностей проживающих в нашем регионе, знакомству с жизнью и творчеством поэтов и писателей Казахстана, пробуждению интереса к чтению художественных произведений классиче-

ской и современной литературы на языке оригинала.

За короткий промежуток времени библиотека провела ряд интересных мероприятий и встреч, например как: «Неделя азербайджанской книги». В студенческих аудиториях проводились библиографические обзоры и открытые просмотры книг азербайджанской литературы. В беседе с читателями по теме «Поэты и писатели Азербайджана» была подготовлена информация к 100-летию юбилею известного азербайджанского писателя Мирзы Ибрагимова, автора романов «Наступит день», «Слияние вод», «Перване».

«Неделя татарской книги» прошедшая с 21 по 25 ноября, ознаменовалась презентацией сборника стихов «Сүтелә гомер йомгагы...» («Распускается клубок жизни...») поэтессы Земфиры Якуповой.

Земфира Идрисовна родилась в Башкирии, окончила историко-филологический факультет Башкирского государственного университета. Много лет работала в школе учителем русского языка и литературы. В 1966 году приехала в г. Павлодар, где активно участвует в общественной и культурной жизни города: пишет стихи, часто выступает перед зрителями, является радиоведущей передачи на татарском и башкирском языках, руководит литературным клубом «Сююмбике». Поэзия Земфиры Идрисовны откликается на затронувшие душу события в личной и

общественной жизни, отличается богатством лексики и изяществом стиля. На презентации прозвучали стихи «Дуслык жыры», «Керекүз бэйрәм бүләге», «Фестивальгә гимн» и др.

Знакомство с песенным творчеством и драматической биографией знаменитой народной певицы Майры Шамсудиновой, вылились в образные пронзительные строки стихов «Еллар аша сина эндәшәм...», наполненные душевным теплом и участием. В сборнике читатель также найдет материал на русском языке о замечательном татарском празднике «Сабантуйе», познакомится с моментами из жизни, о которых поэтесса говорит: «Жизнь – не те дни, что прошли, а те, что запомнились».

В презентации сборника приняли участие ветеран ВОВ, известный документовед, историк Хазыров Б.М., прорек-

тор Павлодарского государственного университета им. С. Торайгырова к.т.н., профессор Жанахутдинов Б.Г., заместитель руководителя татаро-башкирского центра Иванова В.А., ветеран библиотечного дела, член татаро-башкирского центра Чумарова В.О., преподаватель татарского языка школы «Национального возрождения» Р.Н. Серажетдинова.

Встреча прошла в читальном зале научной библиотеки, на которую были приглашены учащиеся городской школы № 19 и лица при университете, студенты и преподаватели.

Научная библиотека им. академика С. Бейсембаева
Г.К. Аманова, зав. отделом обслуживания, Е.А. Лиханова,
библиотекарь зала «Библиотека народа Казахстана».

Жастарымыз салт-дәстүрімізді көздің қарашығындай бағып жүретін, көптің көкейіне үміт отын жағып жүретін адамзаттың озық ой көгінде ағып жүретіндей болуы тиіс. (Н. Назарбаев)

11

ОТ СЕССИИ ДО СЕССИИ...

Вот и близится конец первого семестра. Совсем скоро у студентов начнется пора недосыпов и лихорадочной подготовки к зимней сессии – ибо мы за неделю до экзаменов пытаемся выучить то, что полгода вбивалось в наши безалаберные головы. Что поможет безболезненно пережить этот «студенческий кошмар»?

ДИЕТА ОТЛИЧНИКА

Хочешь высоких баллов – корми свой мозг правильной едой! Полноценное питание поможет усваивать полученные знания и спасет от переутомлений. При условии, что ты будешь питаться мясом, рыбой, фруктами, овощами и крупами, а не фаст-фудом и газировкой.

Витамин С, который содержится в лимонах, апельсинах, шиповнике, клюкве и бананах, поможет справиться со стрессом – так что жуй цитрусовые и радуйся жизни!

Сухофрукты и орешки на перекус – самое то! Они придают энергии, повышают искусственных энергетиков и активизируют мозговую активность.

Нелишним будет и шоколад (лучше черный) – он помогает бороться со стрессом, придает уверенности в своих силах и заставляет смотреть на мир позитивно. Так что ешь сладости и не бойся!

РЕЖИМ АВТОПИЛОТА

Старайся спать не меньше 8 часов в сутки. Во-первых, чтобы активно готовиться, организм должен как следует восстанавливаться. Во-вторых, во время сна информация, которую ты выучил за день, как следует осядет в памяти и перейдет в разряд долговременной. А в третьих, бессонные ночи зубрежки тебе только навредят.

Лучший отдых – смена деятельности! Не сиди сиднем у монитора, выходи час-два в день, чтобы прогуляться по парку, подышать воздухом, сходить в спортзал. Не забывай и о коротких паузах: каждый час-полтора стоит на 5-10 минут отрываться от книжек и конспектов. Можно пройтись по квартире, посмотреть в окно, размяться и просто передохнуть.

ПЛАН ПОДГОТОВКИ

С самого начала подготовки, сколько бы времени ни оставалось до ответственной даты – месяц или два дня, оцени масштаб бедствия. Определись, сколько предметов надо освоить, какие билеты ты знаешь хорошо, а какие не очень.

Одна из распространенных ошибок многих студентов – изучать не конкрет-

ные вопросы, пытаясь подготовить ответы по каждой теме или каждому билету, а обкладывать всевозможными книжками и читать все подряд.

На начальном этапе подготовки лучше всего использовать конспекты. Как правило, информация там изложена кратко, схематично и доступно. А преподаватели, спрашивая на экзамене, чаще всего требуют знать то, о чем они талдычили студентам на лекциях. Если останется время и у тебя проснется интерес к какому-то отдельному вопросу, так и быть – прочти главу, посвященную этой теме, в учебнике или научном журнале.

МЫСЛИ ОПТИМИСТА

Даже если ты всеми фибрами души ненавидишь преподавателя по «начерталке» или «зарубежке», постарайся откинуть субъективные эмоции и заставь себя хотя бы во время экзаменов относиться к нему положительно.

В минуты отчаяния прокручивай в голове предстоящий экзамен, в деталях продумай каждую подробность. Вот тыходишь в аудиторию, выбираешь билет, уверенно отвечаешь и... получаешь хорошую отметку. Будь уверен: как только ты начнешь думать в правильном русле, работа закипит, а строгий экзаменатор будет не раз ставить твоё выступление в пример другим курсникам-разгильдяям.

P.S. И главное, не забудь подготовить шпаргалки! =) Удачи!

Виктория ШУВАЛОВА

НАҒЫЗ СТУДЕНТ ҮЙДЕ ЕМЕС, ЖАТАҚХАНАДА

Ата-анасымен бірге тұратын немесе пәтергі жалдап жүретін студент нағыз студент емес екен деген пікір қаншалықты дұрыс деп есептейсіз? Өйткені ол (үйде тұратын студент) тұрмыста бағынышсыз, жолдастарымен бірге өмір сүруін, өз ерекшеліктері мен қамы бар ғұмырын, студенттік өміріне тән ерекше көріктік және қайғыны түсіне алмас.

Кейбір жастар үшін жатақхана – достар мен әзілдер үйі болса, басқасы оны бітпейтін мерекелер уақыты деп түсінеді, кейбіреуі университет бітіргеннен кейін оқудан гөрі жатақханада тұратын досында өткізген бір кешін ұмыта алмайды, енді студент үйінде бір – екі айдай тұрып, оның өмір ырғағынан шыдамай кетіп қалатындар да баршылық... Сондықтан, жатақхана – студент жолындағы үлкен өмір мектебі деп сеніммен айтуға болар. Оның өзіне тән ерекшеліктері, қағаз бетіне түсірілмеген заңдары, үлгі-өнеге алатын адамдары да бар.

Жатақханада тұратын студент өзіне-өзі басқарады, оған ешкім «мынаны істе» немесе «анау затты басқа жерге қой» демейді, бұл, әрине, жеткіншекте бостандық рухын қалыптасуына өзіндік, жағымды әсер етпей қоймайды. Біз білген түрлі төңкеріске

қатысты студенттер, негізінен, жатақханада тұратын болған. Осыдан тағы да бір қорытынды шығаруға болады. Жатақхана – жеке адамның өміріне деген көзқарасы мен өзіне ғана тән ерекше пікірін қалыптастыратын, оның сүйікті ісіне (ол оқитын мамандыққа байланысты емес те болуы мүмкін) қызығушылығын арттыратын, ұжымдық тәрбиелейтін орны. Бірақ, осындай үлкен «плюстарға» үлкен «минустар» өз кезегінде қосылмаса болмайды. Бағынышсыз тұрмыстың бірінші күннен-ақ студент басына көптеген «пәле» жабыспаса, болмайды. Тамақ пісіру, кір жуу, ақша үнемдеу, оқуға бару мен бос уақытынан кішкентай бөлігін бөліп алып, үйге берген тапсырманы орындауға жұмсау... Нағыз студенттер барлық жұмыстарын істеуге тез арада үйреніп, маңызды деген нәрселерге ерқашан уақыт табады.

Студент үйінің тұрғындарының өнерге тікелей қатысы болмаса да, шығармашылық сезімі жоғары деңгейде дамыған, себебі жатақхананың әрбір бөлімінде «үлкен өркениетке» тән заттар болмауы

мүмкін, сондықтан әр тұрғын өз тұрмыс-тіршілігін, тұратын орнын тілегіне сәйкес жабдықтау мүмкіндігіне ие болады. Ал осындай жағдайда қай студенттің тапшылығы мен өзіндік сұлулықты қабылдау ерекше сезімі байқалмасқа?!

Жатақханада тұратын студент жолдастарымен бірге көңілді сәттерін өткізіліп қана қоймай, қайғылы жағдайда да қол ұшын беруге дайын. Сол себептен нағыз достық, махаббат сезімі секілді де, «беріктігіне сынау емтиханын» жатақхана қабырғасында тапсырмақ.

Өзімің алғашқы жатақхана туралы ойыма келетін бірінші нәрсе – алғашқы махаббатым, сенімді достарым, бірге өткізген әзіл кештеріміз, көмелет жасқа келуімді тойлау кешім, домбыра мен гитара тартатын жігіттердің тамаша әндері, бос уақытында «керемет бір жаңадан шыққан әнін телефонға лақтыру» мақсатында бүкіл жатақхананы аралауы, өз кезегінде істемеген нәрсесі үшін жаза ретінде студент үйінің бесінші қабатын толығымен жууы мен басқа да керемет, ұмытылмайтын нәрселер.

«Жатақханада тұрғыларыңыз келе ме?» – деген сұраққа өзіңіз ғана жауап бере аласыз.

Елена ГАРКАВА

Сладкая студенческая жизнь

Легко ли быть студентом? Каждый из нас познал это на собственной шкуре. Противный звон будильника по утрам, монотонные лекции и объемные домашние задания... Как тут волком не завывать? Одно спасает – шоколадка, которой можно «заесть» все горести!

От студентов ждут внимательности и сообразительности. Мозг требует постоянного допинга в виде глюкозы – и на вкус приятно, и настроение поднимает. Поэтому неудивительно, что таким огромным спросом в университетской столовой пользуются именно различные шоколадки, драже и конфеты. 10 фактов специально для сладкоежек!

1. Впервые конфеты появились в древнем Египте. Сахара в то время еще не было, вместо него употребляли финики и мед. На Востоке конфетки делали из миндаля и фиги, а в Римской империи варили орехи и маковые зерна с медом и всё это засыпали кунжутом. В древней Руси тоже были производители конфет, которые делали из кленового сиропа, патоки и меда.

2. Больше всего пострадали шоколадные конфеты в 16 веке во время повального увлечения шоколадом, ему приписывались магические и лечебные свойства. Конечно же никакого эффекта не было и тогда его стали считать источником всех бед. Одна молодая особа послала письмо подруге: «Советую тебе больше не есть шоколада. Моя знакомая ела его во время беременности и родила на свет совершенно черного ребенка».

3. Как установили немецкие психологи, самые романтические конфеты – с клубничной начинкой. Кстати, решительные люди предпочитают вишневую начинку, застенчивые – ореховую, а творческие – кокосовую.

4. В начале 19 века богатые барышни на званых приемах, незаметно прятали в ридикюли конфеты. Всё это делалось из-за того, что в России не было фабрик, и каждый кондитер готовил, для каждого званого ужина по собственному рецепту, который хранился в тайне.

5. Самые известные конфеты – это пралине. Их изобрели в 1663 году. Повар приготовил их специально для французского посла в Германии, и пралине до сих пор держат рекорд продаж в Германии и Швейцарии.

6. Мастер Фуд – компания, которая изготовила самую большую коробку конфет для всемирного кулинарного шоу. В коробку шириной 1,5 и длиной 2,5 метра вошло 800 кг шоколадных конфет!

7. Самая огромная конфета – это мишка по прозвищу Хаги-Бой высотой в 1,68 метра и весом 633 килограмма.

8. Самая космическая конфета – Чупа-Чупс. В 1995 году российские космонавты на станции Мир попросили отправить им с Земли конфеты. В ЦУПе было решено, что самыми безопасными в невесомости будут конфеты Чупа-Чупс.

9. Самые необычные в мире конфеты – это финские конфеты. Финны делают их кислыми (без сладкого привкуса), солеными (к пиву) и даже со вкусом нефти!

10. Самая советская конфета – конфета «Птичье молоко». Изначально это был торт, и готовили его на предприятии «РОТ ФРОНТ».

**Халық кешпейтін бір-ақ нәрсе бар: елдің қолына
зарықтырып барып қонған бақыт құсынан –
Тәуелсіздіктен айырылуды кешпейді. (Н. Назарбаев)**

12

НАШ СТУДЕНТ - НАША ГОРДОСТЬ

Каждый человек в чем-то талантлив. Природа не обходит никого стороной, нужно просто вовремя увидеть и воспользоваться природным даром и направить его в нужное русло. Что наверняка и сделал, Мади Абдииков студент 5 курса Архитектурно-строительного факультета кафедры «Архитектура и дизайн» Павлодарского государственного университета имени С.Торайгырова. Неоднократный участник и призер городских, областных, а так же республиканских конкурсов дизайнеров, архитекторов. В этом году Мади прославил не только себя и свою работу в IV Республиканском конкурсе молодых дизайнеров, заняв там первое место, он так же защитил честь нашего альма-матер и нашей области в целом.

Мади, как всем известно, сегодня дизайн это творчество которое с каждым днем развивается с очень большими темпами. И тем самым требует много внимания и старания. Так почему ты выбрал именно эту профессию?

- С самого детства я хорошо рисовал, позже родители, заметив это, отдали меня в художественную школу, где я проучился 4 года и получил сертификат. Учась в школе уже в 11 классе, я думал поступить на режиссера. Но потом решил, раз я одарен в этой сфере, то лучше заниматься тем, что мне нравится и что мне по душе. И сегодня я уже заканчиваю наш ВУЗ. И думаю, не ошибся с выбором профессии.

Твоя профессия очень разнообразна. В какой сфере ты предпочитаешь работать больше всего?

- Я люблю архитектуру, дизайн интерьера, а так же айдентику. (айдентика или корпоративный стиль - часто понимается как набор словесных и визуальных констант, объединенной одной идеей, основная задача которых - создать узнаваемый образ. от ред.). Это то, чем я занимался больше всего в последний год. Раньше я не знал, что в дизайне есть такое направление. Но год назад участвуя в том же конкурсе я побывал на лекциях у российского дизайнера Павла Родкина. После его лекции мне стал интересен этот вид дизайна. Сегодня в постсоветских странах это направление, почему-то, только развивается. Да и у нас в стране это дело по-прежнему.

Нам известно, что ты привез именно по этому направлению дизайна первое место. Кто был организатором конкурса? И сколько участников было?

- IV Республиканский конкурс молодых дизайнеров проводился в г.Алматы, куда съехались около 50 молодых дизайнеров. Чьи работы были очень хороши. Организаторами мероприятия были Министерство культуры РК и Фонд первого Президента.

Видя твой проект можно с гордостью сказать, это то, что действительно заслуживает первое место. Расскажи нам о нем. Как у тебя появилась такая креативная идея?

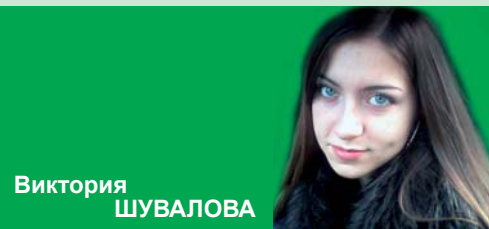
- Как-то возвращаясь, домой с такого же конкурса, и, кстати, не заняв место, а всего лишь получив грамоту «За смелость», я задумался, что можно сделать такого по направлению айдентики. И мне пришла мысль создание бренда нашей страны. Как мы все знаем, английское слово «О.К.», означает «хорошо» и является самым распространенным словом в мире. Именно это слово было началом моего проекта. Если все люди, используя слово «О.К.» будут ассоциировать его с Казахстаном, мы достигнем своей цели по популяризации нашей страны. Под буквой «К» подразумевалось слово Казахстан. И так как это основной элемент бренда, при выборе стиля буквы «К» я отталкивался от понятий молодой, современный, разнообразный, чистый Казахстан. Мне на ум пришла идея палитра художника, разводы кисти сочными чистыми красками. 4 «О.К.» - это 4

основных направления моего бренда. Это «Original Kazakhstan» - (оригинальный, традиционный Казахстан) т.е. история, старинная архитектура, национальные традиции и обычаи. «Official Kazakhstan» - (официальный Казахстан) это наша внешняя политика, правительство, зарубежные инвестиции, бизнес. «Open Kazakhstan» - (открытый или открой Казахстан) природные богатства, курорты, туризм. «Outstanding Kazakhstan» - (выдающийся, любимый) это наш современный Казахстан, наша молодежь, спорт, искусство.

Спасибо, Мади, действительно за такую интересную информацию! Мы от чистого сердца поздравляем тебя с этой победой и желаем творческих успехов!

Р.С. Студенты ПГУ всегда участвовали и участвуют на различных олимпиадах, соревнованиях, конкурсах, и при этом для них не главное участие, но и победа! Так же и для нашего героя, гордости нашего вуза, главное не участие, а победа.

Назерке АНИСОВА

Виктория ШУВАЛОВА

НАШ КАЗАХСТАН

Страна отцов, страна творцов,
Страна, которую творим
От небоскребов до дворцов.
Ее пейзаж неповторим:

От синих гор – до рек, озер;
Сменяют степи города.
Страна – размах, страна – простор,
Страна, что в сердце навсегда!

Наш Казахстан, великий край –
Прекрасен и неповторим!
Тебя воспел в стихах Абай,
Бухар, Васильев, Шакарим...

Наш Казахстан! Его расцвет,
Его успех – у нас в руках.
Он независим – 20 лет,
Его история – в веках...

Здесь нет запретов и преград:
Для независимой страны
Казах, татарин, русский – брат,
И все религии равны.

Наш Казахстан. Где нет войны,
И где дорога – молодым.
Мы рады, что мы рождены
Под мирным небом голубым...

Амангүл МАРАЛ

ТУҒЫРЛЫ ТӘУЕЛСІЗДІК

Тарихын тастарына құндақтаған,
Басымнан өтті талай зұлмат заман.
Кең далам ерлігімнің куәгері,
Жырау болып, жырла енді, үн қат маған.

Ескіріп, есте қалды кешегі күн,
Тарихтың самалдары еседі мың.
Желтоқсан ызғарынан аман қалған
Тарихтың түйірі емес, кесегімін.

Мен бүгін егеменді, еңселімін,
Алысқа жетелейді, өр сенімім.
Батырлардың ұрпағы «қазақ» деген,
Сынығы боламын, мен, кешегінің.

Домбырамын, күй болып, күмбірледім,
Шертемін тұлпарлардың дүбірлерін.
Көк аспанның астында кең қалықтап,
Егемен ел атанған күн, бүгін менің.

Тағдырдың соқпағы мол, тар жолының,
Мұқалмас өткір жүзді, қанжарымын.
Мен бүгін Азияның арыстаны,
Мен бүгін кең даланың көкжалымын.

Ел қорыған кешегі ел сардарының,
Алаштың арланының, ардағының.
Тау тұлғалы, тарихи тарланының,
Көксеген кең құлашты арманымын.

Тастақты кешегі өткен тағдырларым,
Сан сүріндім, жығылдым, сан құладым.
Кең дүние, құшақ жая, қарсы ал мені,
Тәуелсіз, азат елдің арғымағын.

Биік ұстап, желбіреген туымды,
Қастерлеймін азаттықты бүгінгі.
Қазақ рухы әр таңымда асқақтап,
Мығым болсын тәуелсіздік тұғырлы.

Редактор
Қ. Хашымқызы
Тіпшілер
Н. Анисова
Е. Гаркава
С. Буkenова
В. Шувалова
Көркемдеуші-беттеуші
Н. Яницкая

Құрылтайшы – С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті

Ақылдастар алқасы:
Е.М. Арын
М.Х. Рақымжанова
Р.М.Таштемханова
Ж.Т. Сарбалаев
Н.А. Байгенже

Газет Қазақстан Республикасының
Мәдениет, ақпарат және қоғамдық келісім
министрлігінде тіркеліп,
№ 1858-Г куәлігі берілген (02.04.2001)
Газет С.Торайғыров атындағы ПМУ-нің
"Білік" газеті редакциясының компьютерлік
орталығында теріліп, қатталды.

Таралымы 1500 дана.

Павлодар облыстық «Баспасөз үйі»
ЖШС баспаханасында басылды.
Павлодар қ., Ленин к., 143 үй
тел.: 61-80-31

РЕДАКЦИЯ МЕКЕН-ЖАЙЫ:

Павлодар қаласы, Ломов көшесі, 64,
427А - кабинет.

Байланыс тел/факс: 67-36-48

Жарияланған мақаладағы автор пікірі редакцияның көзқарасын білдірмейді. Редакцияға түскен қолжазба қайтарылмайды, үш компьютерлік беттен асатын материалдар қабылданбайды.

Тапсырыс № 2238